

MÄNTYHARJUN KUNNAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Vasu-työryhmä
2012

SISÄLTÖ

JOHDANTO	2
1 VARHAISKASVATUKSEN LINJAUKSET MÄNTYHARJULLA	4
1.1 VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTA-AJATUS	4
1.2 ARVOT MÄNTYHARJULAISITTAIN	4
1.3 KASVATUKSEN PÄÄMÄÄRÄT.....	5
2 VARHAISKASVATUSPALVELUT MÄNTYHARJULLA	6
2.1 PÄIVÄKOTI- JA LEIKKIPUISTOTOIMINTA	7
2.2 PERHEPÄIVÄHOITO	9
2.3 ESIOPETUS.....	10
2.4 KOTIHOIDONTUKI.....	11
3 VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTTAMINEN MÄNTYHARJULLA	12
3.1 TAVOITTEENA HYVINVOIVA MÄNTYHARJULAINEN LAPSI	12
3.2 KASVATTAJAN JA KASVATTAJAYHTEISÖN TOIMINTA	13
3.3 KASVATUSKUMPPANUUS PERHEIDEN KANSSA	14
3.4 HOIDON, KASVATUKSEN JA OPETUKSEN KOKONAISUUS	16
3.5 KIELI JA VUOROVAIKUTUS.....	18
3.6 LAPSELLE OMINAINEN TAPA TOIMIA	20
3.6.1 <i>Leikkiminen</i>	20
3.6.2 <i>Liikkuminen</i>	21
3.6.3 <i>Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen</i>	22
3.6.4 <i>Tutkiminen</i>	22
3.7 VARHAISKASVATUKSEN SISÄLLÖLLISET ORIENTAATIOIOT	23
3.7.1 <i>Matemaattinen orientaatio</i>	23
3.7.2 <i>Luonnontieteellinen orientaatio</i>	24
3.7.3 <i>Historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio</i>	25
3.7.4 <i>Esteettinen orientaatio</i>	26
3.7.5 <i>Eettinen orientaatio</i>	27
3.7.6 <i>Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio</i>	27
3.8 VARHAISKASVATUSYMPÄRISTÖ.....	28
3.8.1 <i>Fyysinen varhaiskasvatusympäristö</i>	29
3.8.2 <i>Psyykinen varhaiskasvatusympäristö</i>	30
3.8.3 <i>Sosiaalinen varhaiskasvatusympäristö</i>	30
3.9 LAPSEN KASVUN, KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKEMINEN.....	31
3.9.1 <i>Varhainen tuki</i>	31
3.9.2 <i>Kasvatukselliset tukitoimet</i>	32
3.9.3 <i>Muut tukipalvelut</i>	33
3.9.4 <i>Eri kieli- ja kulttuuritaustaan kuuluvien lasten varhaiskasvatus</i>	33
3.10 VARHAISKASVATUKSEN, ESIOPETUKSEN JA KOULUN TOIMINNALLINEN JATKUMO	34
4 VARHAISKASVATUKSEN MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ	36
5 VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITTELU, ARVIOINTI, KEHITTÄMINEN JA DOKUMENTOINTI	40

KIRJALLISUUTTA.....44

LIITTEET 45

Liite 1 Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma -prosessi

Liite 2 Varhaiskasvatussuunnitelmatyöryhmät

Liite 3 Mäntyharjun varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus ja toteutumisen tasot

JOHDANTO

Varhaiskasvatuksen määrittelyä ja valtakunnallista linjaamista

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuskoulun alkua tapahtuvaa lasten kasvatusta. Se on pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, johon olennaisena osana kuuluu lapsen omaehtoinen toiminta ja leikki. Varhaiskasvatus, esiopetus osana varhaiskasvatusta ja perusopetus muodostavat lapsen kehitystä tukevan jatkumon.

Varhaiskasvatusta järjestetään valtakunnallisten linjausten mukaisesti. Varhaiskasvatusta valtakunnallisesti keskeisesti ohjaavia asiakirjoja ovat päivähoitolaki (36/1973), Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista (STM 2002) ja varhaiskasvatuksen sisältöä ohjaava Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirja (Stakes 2003/2005). Päivähoitolaki antaa jokaiselle perheelle subjektiivisen oikeuden osallistua päivähoiton piirissä annettavaan varhaiskasvatukseen. Valtakunnalliset varhaiskasvatuksen linjaukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sisältävät yhteiskunnan valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet.

Varhaiskasvatuspalveluja tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat ja seurakunnat.¹ Kunnilla on mahdollisuus organisoida varhaiskasvatuspalvelut perheitä parhaiten palvelevalla tavalla. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman on tarkoitus antaa puitteet, joiden avulla kunnissa ja kuntien päivähoitomuodoissa ja -yksiköissä keskustellaan ja täsmennetään varhaiskasvatuksen toiminta yhteisesti sovituiksi käytänteiksi ja toimintaperiaateiksi huomioiden kunkin kunnan ja yksikön ominaispiirteet ja omaleimaisuus. Jokainen kunta voi tehdä omannäköisensä varhaiskasvatussuunnitelman.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

Mäntyharju on Itä-Suomen läänissä oleva kehittynyt maalaispitäjä ja Savon viireä rajapitäjä. Kunnan alueella sijaitsee kolmen heimon, eli hämäläisten, savolaisten ja karjalaisten rajapyykki. Mäntyharjulaisuuteen kuuluu olennaisena osana kaunis ja puhdas luonto. Tältä pohjalta luonnon merkitystä korostetaan osana paikallista mäntyharjulaista kulttuuri-identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa yhtenä osana on pyrkimys tutustuttaa lapset omaan elinympäristöönsä mahdollisuuksien mukaan.

Mäntyharjulla kuntakohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on valtakunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuen:

- edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko kunnassa,

---

¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 9.

- ohjata varhaiskasvatuksen sisällöllistä kehittämistä ja yhdenmukaista toimintaa
- tukea henkilöstön ammatillista tietoisuutta
- lisätä vanhempien osuutta varhaiskasvatuksen palveluissa
- toteuttaa ja kehittää moniammatillista yhteistyötä lasta ja perhettä tuettaessa.²

Mäntyharjun kuntavasun ensimmäinen versio valmistui vuonna 2006 kolmi-vuotisen, moniammatillisen työryhmän työn tuloksena. Henkilöstö ja vanhemmat osallistuivat ja vaikuttivat kuntavasun ja lapsen vasun muotoutumiseen³. Kuntavasu hyväksyttiin perusturva- sekä koulutuslautakunnissa ja otettiin käyttöön 1.1.2007.

Mäntyharjun kuntavasun päivittäminen ja uudistamistyö aloitettiin alkutalvesta 2011. Vasutyöryhmä on työstänyt kuntavasua varhaiskasvatuksen eri ammattiryhmien edustajien kanssa⁴. Kuntavasun uudistamisen lähtökohtana on ollut ajankohtaistaa vuoden 2006 kuntavasun tietoja. Kuntavasun uudistamisprosessin yhteydessä on kehitetty myös lapsen vasu- ja esiopetuksen lomakkeistoja. Kuntavasun uudistamisen rinnalla on valmisteltu myös Mäntyharjun kunnan esiopetussuunnitelmaa. Kuntavasun uudistamisen yhteyteen on suunnattu koulutusta koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle⁵.

Mäntyharjun kuntavasu ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (Vasunen) on hyväksytty koulutuslautakunnassa ja otettu käyttöön vuoden 2012 alussa. Kuntavasu toimii kaikkien päivähoitomuotojen ja -yksiköiden toiminnan suunnittelun perustana. Kuntavasun pohjalta myös arvioidaan kunnan varhaiskasvatuspalvelujen toteutumista ja seurataan kuntavasuun kirjattujen varhaiskasvatuksen sisältöjen ja toimintatapojen toteutumista. Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan jatkossa tarpeen mukaan, arvioinnin perusteella kuntasuunnitelmaan tehdään tarvittavat muutokset.

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on oleellinen osa laadunhallintaa, joka perustuu valtakunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan ja ohjaa omaleimaista kunnallista varhaiskasvatuksen toteuttamista. Kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on myös varhaiskasvatushenkilöstön tärkeä työväline, jonka pohjalta varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja -yksiköissä sekä lapsiryhmissä toimintaa järjestetään. Lisäksi kuntakohtainen vasu on tarkoitettu vanhemmille ja muille yhteistyökumppaneille esittelemään kunnassa toteutettavaa varhaiskasvatusta.

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu ohjaamaan varhaiskasvatustyötä useamman vuoden kerrallaan. Kuntakohtaista suunnitelmaa tarkistetaan kuitenkin vuosittain ajankohtaisten tietojen päivittämiseksi. Kuntavasun laajempaa sisällöllistä arviointia suoritetaan ja palautetta kerätään jatkuvasti. Koko päivähoitohenkilöstö sitoutuu arvioimaan suunnitelman toimivuutta, toteutumista ja pohtimaan siihen tarvittavia muutoksia.

² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 5.

³ Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma -prosessi liitteessä 1.

⁴ Varhaiskasvatussuunnitelmatyöryhmät liitteessä 2.

⁵ Kuntavasun tuottamisessa konsulttina ja kouluttajana on toiminut Ediva Oy:n kehitysjohtaja Kirsi Alila.

1 VARHAISKASVATUKSEN LINJAUKSET MÄNTYHARJULLA

Mäntyharjulainen varhaiskasvatus perustuu yhdessä henkilöstön ja lasten vanhempien/hoitajien kanssa pohdittuihin toiminta-ajatuksiin, arvoihin ja kasvatuksen päämääriin. Nämä yhteiset linjaukset ohjaavat Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatuksen toteuttamista.

1.1 Varhaiskasvatuksen toiminta-ajatus

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen toiminta-ajatus:

Varhaiskasvatus tarjoaa lapselle mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen hoitoon, kasvatukseen, oppimiseen ja leikkiin sekä ystävyyssuhteisiin vertaisryhmässä.

Tavoitteena on yhteistyössä vanhempien kanssa hyvän itsetunnon, sosiaalisten valmiuksien, erilaisuuden hyväksymisen sekä hyvien tapojen omaksuminen turvallisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä.

1.2 Arvot mäntyharjulaisittain

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu keskeisiin kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin kuten Lapsen oikeuksien sopimukseen, kansallisiin säädöksiin (Perustuslaki) ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin kuten lasten päivähoitoa ja esiopetusta koskevat lait ja asetukset, varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.⁶

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen arvot määrittyvät kansainvälisen ja suomalaisen arvopohjan perustalle. Mäntyharjulla on tärkeää, että lapsella on oikeus saada tasa-arvoista kohtelua, lapsen etu tulee huomioiduksi, lapselle suodaan mahdollisuus täysipainoiseen kehittymiseen ja lapsen mielipiteet otetaan huomioon.

Pohjana Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laatimiselle ovat yhdessä vanhempien ja hoitajien kanssa pidettävät arvokeskustelut. Keskusteluissa pohditaan, mitä mäntyharjulainen lapsi tarvitsee turvattuun kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen varhaiskasvatuksessa. Arvot saattavat painottua eri tavoin eri toimintakausina. Myös henkilöstö keskustelee toiminnan arvoista osana kasvatustoiminnan suunnittelua. Arvokeskustelut heijastuvat tätä kautta myös päivittäiseen perustyöhön ja kohtaamiseen lasten ja vanhempien kanssa.

⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 10.

Arvoja mäntyharjulaistain:

- ♥ Perusturvallisuus
  - luottamus, aito välittäminen, lapsen ja perheen arvostaminen, tasapuolisuus sekä selkeät rajat
- ♥ Hyvä yhteistyö vanhempien kanssa
  - avoimuus, lapsella hyvä olo hoitopaikassa
- ♥ Sosiaaliset taidot
  - moraaliset arvot, hyvät tavat, kasvaminen vastuuseen omasta tekemisestään, toisten huomioon ottaminen, kuuntelemaan oppiminen
  - erilaisuuden hyväksyminen
- ♥ Hyvän itsetunnon kehittyminen
- ♥ Elinympäristön kunnioitus
  - luonnonsuojelu, ympäristökasvatus
- ♥ Lapsuuden vaaliminen
  - lapsilähtöisyys
  - leikin keskeinen merkitys.

1.3 Kasvatuksen päämäärät

Kasvattajien tehtävänä on huolehtia, että seuraavat kolme varhaiskasvatuksen kasvatuspäämäärää ohjaavat toimintaa tasapainoisesti ja riittävän syvästi:

- 1) Lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen
  - jokaisen lapsen yksilöllisyyttä kunnioitetaan
  - lapsi voi toimia ja kehittyä ryhmässä omana persoonanaan
- 2) Lapsen sosiaalisten toimintatapojen ja tunnetaitojen vahvistaminen
  - lapsi oppii ottamaan muut huomioon ja välittämään toisista
  - lapsi suhtautuu myönteisesti itseensä
  - lapsi ohjataan suhtautumaan myönteisesti muita kulttuureja kohtaan
- 3) Lapsen itsenäisyyden asteittainen lisääminen
  - lapsen itsenäistymisen perusvalmiuksia vahvistetaan
  - lapselle luodaan edellytyksiä ohjata tulevaisuudessa itse omaa elämäänsä ja osallistua omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin.⁷

⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 11.

2 VARHAISKASVATUSPALVELUT MÄNTYHARJULLA

Kunnallinen päivähoito Mäntyharjulla on alkanut päivähoitolain tultua voimaan vuonna 1973, jolloin lasten kasvatuksesta huolehtimaan palkattiin kunnallisia perhepäivähoitajia⁸. Vuonna 1974 avattiin ensimmäinen päiväkotiki, Muksula. Vuonna 1997 Muksulassa käynnistettiin puolipäiväryhmä. Päiväkotiki Touhula perustettiin vuonna 1978, kun päivähoitopalvelujen kysyntä laajeni. Vuorohoitoon tarkoitettu ryhmäperhepäivähoitokotiki Sopukka perustettiin vuonna 2002, joka muuttui myöhemmin vuorohoitopäiväkodiksi. Vuonna 2007 päivähoiton kunnallinen hallinto siirtyi perusturvalautakunnasta sivistyspalvelujen alaisuuteen. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tultua voimaan vuonna 2000, esiopetusta annettiin päiväkotien ja tarvittaessa kyläkoulujen yhteydessä⁹. Esiopetusta alettiin antaa uuden uutukaisessa Mäntyharjun Yhtenäiskoulussa syksyllä 2011.

Tänä päivänä Mäntyharjulla varhaiskasvatuspalveluja annetaan kunnallisena palveluna päiväkotiki Touhulassa, vuoropäiväkotiki Sopukassa, perhepäivähoitossa ja kesäisin leikkiopistotoimintana.

Mäntyharjun kunnallisessa varhaiskasvatuspalvelussa työskentelee noin 40 työntekijää. Päivähoiton työntekijöiden kelpoisuutta ja koulutusta säätelee laki sosiaaliopiston ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista¹⁰. Varhaiskasvatuksen johtaja vastaa varhaiskasvatustoiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Päivähoitoyksiköissä ja esiopetuksessa arjen toimintaa johtavat vastaavat lastentarhanopettajat ja perhepäivähoitossa toiminnasta vastuussa on päivähoitonohjaaja.

Päiväkodeissa lasten kasvattajina toimivat lastentarhaopettajat, lastenhoitajat ja ryhmäavustajat. Perhepäivähoitossa lasten kasvatuksesta vastaavat perhepäivähoitajat ja ryhmäperhepäivähoitokodissa lastenhoitajat. Päivähoitossa työskentelevien kasvattajien ja lasten välistä määrää ja suhdetta säätelee Asetus lasten päivähoitosta.¹¹

Varhaiskasvatuspalvelujen toiminnan toteuttamisen tueksi on laadittu kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi Esiopetussuunnitelma, Turvallisuussuunnitelma ja Kotouttamisohjelma. Lisäksi Mikkelin seudun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma tukee varhaiskasvatuspalvelujen suunnittelua.

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen palveluja ja toimintaa esitellään kunnan kotisivuilla www.mantylharju.fi/palvelut.

⁸ Laki lasten päivähoitosta 36/1973.

⁹ Opetushallituksen määräys 64/011/2000.

¹⁰ Laki sosiaaliopiston ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 27272005.

¹¹ Asetus lasten päivähoitosta 239/1973.

2.1 Päiväkoti- ja leikkipuistotoiminta

*Kun pieni askel johtaa tarhaan
vastassa on lämmin syli, auttava käsi.
Korvat, jotka kuuntelevat,
silmit, jotka näkevät,
sydän, joka rakastaa
ja kädet, jotka kietovat lämpimään syliin
ja satujen maailmaan.
Me yhdessä kuljemme läpi kasvatustien polkuja,
opimme tuntemaan toisemme
ja tiedämme mikä on meille parasta.
- Kirsi Häkkänen, lastenhoitaja*

Mäntyharjulla toimivissa kahdessa päiväkodissa, Touhulassa ja Sopukassa toiminnan tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Päiväkodeissa lapsella on mahdollisuus monipuoliseen vuorovaikutukseen lasten ja aikuisten kanssa. Näin he oppivat tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja hyväksymään erilaisuutta. Lapselle annetaan aikaa, he saavat leikkiä ja toimia luovasti.

Päiväkotityöskentely perustuu kasvattajien tiimityöhön. Tiimeittäin keskustellaan ajankohtaisista kasvatuksellisista ja lapsiryhmää koskevista asioista. Kasvatustoimintaa suunnitellaan työtiimeittäin lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Lapsilähtöisyys on kasvattajan toimintaa, joka edellyttää herkkyyttä havainnoida lasten yksilölliset kasvun ja kehityksen tarpeet ja ottaa ne huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sekä arvioinnissa. Lapsilähtöinen toiminta on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessimaista tukemista, joka pohjautuu lapsen omaan kulttuuriin, kokemuksiin ja jossa lapsi nähdään aktiivisena ja osallistuvana toimijana omassa ympäristössään. (Alila 2011).

Päiväkodeissa toiminta on suunniteltu tapahtuvaksi pääosin pienryhmissä. Lasten pienryhmätyöskentelyssä tavoitteena on muun muassa lasten sosiaalisten taitojen harjoittaminen ja kiireettömän arjen luominen. Jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua keskusteluun ja vuorovaikutukseen vertaisryhmässä ja kasvattajan kanssa. Pienryhmissä toimimalla kasvattajat pystyvät paremmin huomioimaan ja havainnoimaan sekä tukemaan kutakin lasta yksilöllisemmin.

Päiväkoti Touhula

Touhulassa tarjotaan koko- ja osapäiväistä hoitoa, kasvatusta ja opetusta 0-6-vuotiaille lapsille. Päiväkoti on avoinna arkipäivisin kello 6.30–17.00. Päiväkodin toiminta on jaettu neljään ryhmään, jotka ovat nimeltään Mustikat, Karpalot, Mansikat ja Puolukat. Touhulaan ruoka tuodaan terveyskeskuksen keittiöstä, Huhmarista.

Touhulan päiväkodissa on yhteinen liikuntasali, jota käytetään vuoropäivinä. Sali toimii myös leikki-, toimintaterapia- ja pelipaikkana sekä kokoustilana. Ulkoleikkeihin päiväkodin pihapiiri ja leikkivälit tarjoavat hyvät mahdollisuu-

det. Pihalla on tilaa pallopeleihin, pyöräilyyn ja pulkkamäkeenkin talvisin. Vie-reinen metsä mahdollistaa tutkimusmatkat luontoon ja hiihtoretket talvisin. Päiväkodin lähellä sijaitsevalla koulun urheilukentällä voi opetella yleisurheilu-lajeja tai pesäpalloa sekä talvella luistelua.

Vuoropäiväkoti Sopukka

Vuoropäiväkoti Sopukan toiminta on suunnattu lapsille ja perheille, jotka tarvitsevat aamu-, ilta-, viikonloppu- ja yöhoitoa. Toiminta on sisarusryhmätoimintaa, jossa kaikenikäiset lapset ovat samassa ryhmässä. Ruoka haetaan terveyskeskuksen keittiöstä, Huhmarista. Vuorohoidossa on erittäin tärkeää luoda kodinomainen, kiireetön ja rakastava ilmapiiri lapsille, joiden hoitoajat vaihtelevat suuresti. Näin he kokevat olonsa turvalliseksi.

Sopukan tilat on muokattu päiväkotitoimintaan sopiviksi toimistotiloista terveyskeskuksen alakertaan. Pieni, mutta toimiva piha on rakennettu terveyskeskuksen takapihalle. Hiekkalaatikko, keinut ja leikkimökit mahtuvat sinne hyvin. Metsäretkille, hiihtoladulle ja luistelemaan pääsee helposti suoraan portilta. Sisätiloissa huoneet on jaettu ruokailu- ja lepohuoneiksi. Isoa, entistä kokoushuonetta käytetään liikunta- ja leikkutilana. Tiloja muunnellaan tarpeen mukaan.

Leikkipuistotoiminta

Leikkipuistotoimintaa tarjotaan kesällä 3-5 viikon ajan maksutta keskustassa sijaitsevassa Rantapuistossa. Leikkipuistossa on mahdollisuus lasten omaehtoiseen leikkiin ja kasvattajien järjestämään ohjattuun toimintaan. Tavoitteena on iloinen yhdessäolo. Ohjaajina toimii koulutettuja varhaiskasvatuksen henkilöitä ja alalle opiskelevia nuoria.

Päiväkotitoiminnan tavoitteena on lasten turvallinen ja tasapainoinen lapsuus, joka näkyy arkityössä seuraavasti:

- ♥ Lapsen perustarpeista huolehditaan
- ♥ Lapsille annetaan aikaa, tilaa ja tukea leikkiin sekä ulkoiluun
- ♥ Lasta ohjataan kunnioittamaan toista ihmistä ja luontoa sekä eläimiä
- ♥ Lasta opastetaan hyväksymään erilaisuutta
- ♥ Pienryhmätoiminnan kautta luodaan mahdollisuus kiireettömälle arjelle ja sosiaalisten taitojen luomiselle
- ♥ Lasta kunnioitetaan omana persoonana ja tuetaan lasten kasvua ja kehitystä
- ♥ Tilanneherkkyys ja lapsen kohtaaminen, lapsen tunteet ja olosuhteet otetaan huomioon.

2.2 Perhepäivähoito

*Kun mielikuvitus on hurja, voi tehdä mitä vaan.
 Jos jonkun olo on kurja, niin hömpötys helpottaa.
 Metsäretket, satuhetket ovat yhteistä mukavaa.
 Ruokapöydässä istuessa hyviä tapoja opetellaan.
 Mutta aina ei tarvitse olla ihan kaikessa niin kovin tarkka,
 vai kuka sen määrää, mikä oikein on tai väärää?
 Kun ulkona sataa ja myrskyää, voi silloinkin vähän hömpöttää.
 Vietetään yhdessä pieni hetki ja tehdään eväsretki,
 vintin rappuun tai komeroon
 tai vaikkapa alle pöydän.
 Sillä sielläpä eväitä syödessä sen sisäisen lapseni löydän.
 - Saija Kurvinen, perhepäivähoitaja*

Mäntyharjun kunnan alueella toimii ryhmäperhepäivähoitokoti Pikku-Petäjä ja perhepäivähoitajia, jotka hoitavat lapsia omissa kodeissaan. Perhepäivähoitajaa ja hoitajan kotia valittaessa huomioidaan tilojen ja hoitajan soveltuvuus lasten hoitoon ja kasvatukseen.

Perhepäivähoidossa lapsen hoitosuhteen alussa laaditaan vanhempien, perhepäivähoitajan ja päivähoitajien kanssa hoitosuunnitelma. Suunnitelmaan kirjataan lapsen hoitoajat, yhteystiedot, mahdolliset erityisruokavaliot ja lääkitykset. Perhepäivähoidon varahoitopaikkana toimii Touhulan päiväkodin Karpaloiden ryhmä tai toinen perhepäivähoitaja.

Perhepäivähoidossa tavoitteena on tarjota hyvää hoitoa sekä lasten yksilölliset tarpeet huomioon ottavaa kasvatusta ja opetusta; kolmen ärrän hoitoa ”ruokaa, rakkautta ja raitista ilmaa”. Perhepäivähoidon ominaispiirteinä on toiminnan joustavuus ja kodinomaisuus. Perhepäivähoidossa lapsen oppimisympäristö muodostuu perhepäivähoitajan kodista, pihasta ja lähiympäristöstä. Perhepäivähoidon ympäristössä korostuu lapsiryhmän pieni koko ja hoitajan oman perheen läsnäolo. Hoitaja luo perhepäivähoitokodin säännöt ja kertoo näistä hoitosuhteen alussa sekä vanhemmille että lapsille.

Perhepäivähoitokodissa lapsella on mahdollisuus nähdä ja osallistua kodin toimiin. Lapset saavat kotiruokaa, jonka tekemiseen he voivat osallistua. Kodit on varustettu lapsia varten siten, että sekä sisä- että ulkotilat ovat turvalliset ja asianmukaiset. Lasten käyttöön varataan riittävästi leikki- ja liikuntavälineitä. Leluja voi tarvittaessa lainata kunnan lelulainaamosta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus päivittäiseen ulkoiluun. Useiden hoitajien käytössä on kunnalliset leikkipuistot. Lisäksi läheinen luonto tarjoaa mahdollisuuden ulkoiluun, retkeilyyn ja luonnon tutkimiseen.

Perhepäivähoidon tavoitteena on lasten turvallinen ja tasapainoinen lapsuus, joka näkyy arkityössä seuraavasti:

- ♥ Lapsen perustarpeista huolehditaan
- ♥ Lapsille annetaan aikaa, tilaa ja tukea leikkiin sekä ulkoiluun
- ♥ Lasta ohjataan kunnioittamaan toista ihmistä ja luontoa sekä eläimiä
- ♥ Taataan turvallinen ja rakastava perhepäivähoito jokaiselle lapselle
- ♥ Erilaisuuden hyväksyminen
- ♥ Kodinomaisuus ja kiireetön arki
- ♥ Lapset saavat osallistua arjen toimintaan.

2.3 Esiopetus

Esiopetuksen tehtävänä on edistää lapsen suotuisia kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Esiopetuksen tavoitteena on myös vahvistaa lapsen tervettä itsetuntoa myönteisten oppimiskokemusten avulla ja tarjota mahdollisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen. Esiopetuksen tärkein oppimismenetelmä on leikki.

Esiopetuksessa noudatetaan Mäntyharjun kunnan esiopetussuunnitelmaa, joka perustuu Opetushallituksen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin vuodelta 2010.¹² Esiopetuksessa olevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen esiopetuksen oppimissuunnitelma.

Esiopetus osana varhaiskasvatusta ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta yhteneväisen kokonaisuuden ja toiminnallisen jatkumon. Tästä syystä Mäntyharjulla esiopetustoiminta perustuu joustavan alun periaatteelle, jonka tavoitteena on rakentaa yhteistyötä esiopetuksen ja koulun toimintoihin ja huomioida lapsen yksilölliset valmiudet. Joustavaa alkua toteutetaan yhdessä koulun ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Esiopetuksen yhteydessä oleva päivähoito järjestetään koulujen tiloissa.

Mäntyharjulla esiopetusta annetaan varhaiskasvatuspalveluna Mäntyharjun Yhtenäiskoulun kahdessa esiopetusryhmässä, Hilloilla ja Vaapukoilla ja tarvittaessa Kirkonkylän koulun yhteydessä, Kirsikat -nimisessä ryhmässä. Perusopetukseen kuuluvaa esiopetusta annetaan kyläkouluilla (Leppäniemi, Toivola, Varpanen).

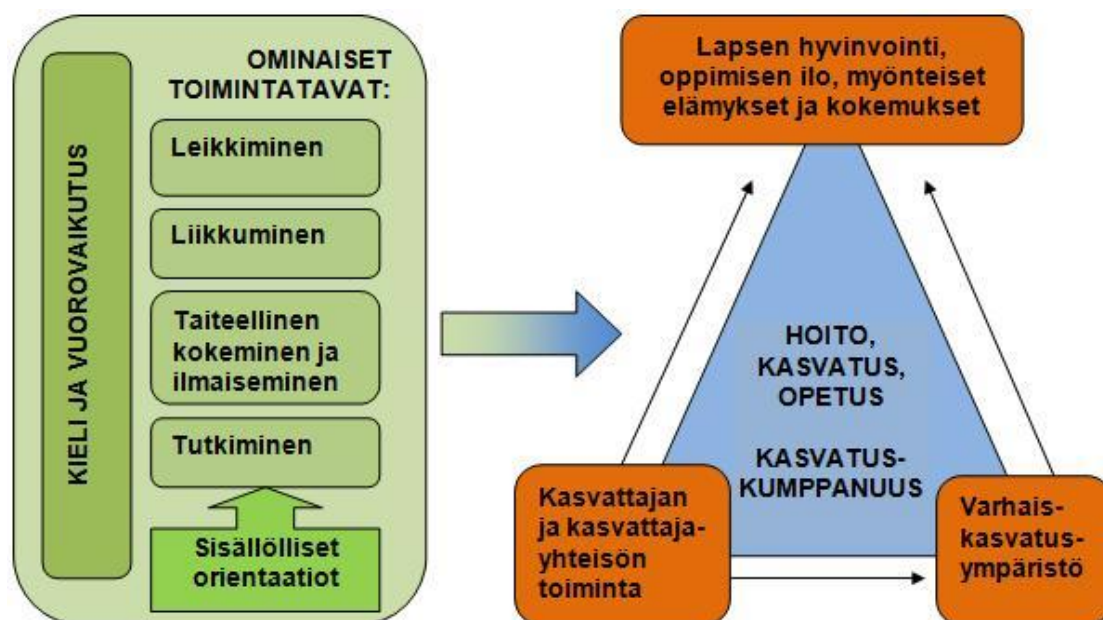
¹² Opetushallituksen määräys 2010:27.

2.4 Kotihoidontuki

Alle kolmevuotiaan lapsen hoitaminen kotona on vaihtoehto kunnalliselle päivähoitolle. Vanhempi voi halutessaan hoitaa lasta kotona. Kotona hoitamisen mahdollistavat kotihoidon tuki, johon kuuluvat hoitoraha ja perheen tuloista riippuen hoitolisä (Kela). Kotihoidon tuen lisäksi on mahdollisuus saada myös Mäntyharju -lisää kokeiluna vuoden 2012 loppuun saakka, kun lasta hoitaa lapsen oma vanhempi.

3 VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTTAMINEN MÄNTYHARJULLA

Varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskiössä on mäntyharjulaisen lapsen hyvinvoinnin kokonaisvaltainen tukeminen ja lapsen oppimisen ilo sekä myönteiset kokemukset varhaiskasvatuksessa. Tähän tavoitteeseen pyritään yksittäisen kasvattajan ja koko kasvattajayhteisön toiminnan avulla kasvatuskumppanuudessa vanhempien kanssa. Varhaiskasvatusta toteutetaan lapselle ominaisten toimintatapojen avulla eli leikin, liikkumisen, tutkimisen ja taiteellisten kokemusten kautta. Näihin kaikkiin toimintoihin yhdistyy kieli ja vuorovaikutus keskeisenä elementtinä. Sisällölliset orientaatiot tarjoavat erilaisia näkökulmia (esimerkiksi matemaattinen, luonnontieteellinen) varhaiskasvatuksen ominaisiin toimintatapoihin.

Kuva 1. Varhaiskasvatuksen toteuttaminen (Alila 2011, Nurmilaakso & Välimäki 2010)

3.1 Tavoitteena hyvinvoiva mäntyharjulainen lapsi

Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Hyvinvoiva lapsi tuntee saavansa arvostusta ja uskaltaa olla oma itsensä. Hänen terveydestä ja perustarpeista huolehditaan.

Lapsella tulee olla pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsen suhteita vanhempiin, kasvattajiin ja muihin lapsiin vaalitaan. Aikuisen avulla lapsi oppii tunnistamaan, nimeämään ja hallitsemaan tunteitaan. Turvallisessa ja kiireetömässä ilmapiirissä lapsi voi ilmaista tunteensa, sekä kokee oppimisen ja toimimisen iloa. Lapsella on tilaisuus olla luova.

Tavoitteena varhaiskasvatuksessa on, että mäntyharjulainen lapsi:

- ♥ voi hyvin ja kehittyy omaksi persoonakseen
- ♥ hyväksytään omana itsenään
- ♥ osaa ottaa toiset huomioon ja toimia ryhmän jäsenenä
- ♥ kehittyy itsenäiseksi ja omatoimiseksi ikä- ja kehitystasonsa mukaan
- ♥ oppii omatoimisuutta niin, että tarpeellinen huolenpito ja turva ovat koko ajan lähellä
- ♥ oppii ottamaan vastuuta ja oppii tarvittavia taitoja elämässään, esimerkiksi pettymysten sietämistä
- ♥ kokee oppimisen iloa ja myönteisiä elämyksiä ja kokemuksia.

3.2 Kasvattajan ja kasvattajayhteisön toiminta

Varhaiskasvattajien toiminta perustuu yhteiskunnassa sovittuihin arvoihin ja toimintatapoihin sekä eettisiin periaatteisiin. Kasvattajan ja kasvattajayhteisön tärkein tehtävä on luoda jokaiseen lapseen erikseen ja koko lapsiryhmään hyvä vuorovaikutussuhde ja rakastava ilmapiiri sekä edistää lapsen kasvua, kehitystä sekä oppimista. Kasvattajan tehtävänä on luoda lapselle turvalliset rajat.

Kasvattaja tuo arjen tilanteisiin hoidon ja kasvatuksen lisäksi opetuksen ulottuvuuden. Nämä varhaiskasvatuksen ulottuvuudet painottuvat eri tavoin eri ikäisillä. Mitä pienempi lapsi on, sitä suurempi osa kasvattajan ja lapsen vuorovaikutuksesta tapahtuu hoitotilanteessa, joihin yhdistetään kasvatusta ja opetusta lapsen ikä huomioiden.

Lapsen päivä muodostuu erilaisista arkeen liittyvistä tilanteista, jotka luovat selkeän ja tarvittaessa joustavan päivärytmin. Kokonaisvaltaisella toiminnalla, joka huomioi kielen, vuorovaikutuksen ja ominaiset tavat toimia, kasvattajat edistävät lapsen myönteistä minäkäsitystä, lapsen ilmaisutaitoja ja ajattelun kehittymistä.

Kasvattajalla tulee olla herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tarpeisiin. Kasvattajat kunnioittavat lapsen, vanhempien ja toistensa kokemuksia ja mielipiteitä ja toimivat sen mukaisesti. Kasvattajien tehtävänä on myös lapsen kehityksen seuranta ja havainnointi. Havainnointitiedot tulee ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa ja niistä keskustellaan säännöllisesti vanhempien kanssa.

3.3 Kasvatuskumppanuus perheiden kanssa

Kasvatuskumppanuudella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa.¹³ Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on tunnistaa herkästi ja mahdollisimman varhain lapsen jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella mahdollinen tuen tarve ja luoda yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa yhteinen toimintasuunnitelma lapsen hyväksi.

Vanhempien ja kasvatushenkilöstön kasvatuskumppanuus edellyttää vanhempien ensisijaisen kasvatusoikeuden ja -vastuun tunnistamista ja hyväksymistä sekä kasvatushenkilöstön sitoutumista kiinteään yhteistyöhön. Kasvatuskumppanuus on vuorovaikutusta, molemminpuolista luottamusta, tasavertaisuutta ja kunnioitusta. Vanhemmuutta vahvistava kasvatuskumppanuus on perusta yhteistyölle, jossa kaikki osapuolet voivat olla sekä antajan että saajan roolissa ja jossa hyödynnetään molempien osapuolten asiantuntemusta lapsesta. Lapsen kannalta on merkittävää, että hänelle tärkeät aikuiset keskustellen ja tutustuen löytävät yhteisesti hyväksyttävän tavan toimia yhdessä kodin ja päiväkodin arkea lapsen kehitystä ja kasvua tukevalla tavalla.

Tutustuminen, hoidon aloitus ja aloituskeskustelu

Päivähoitopäätöskirjeen mukana vanhemmat saavat täytettäväkseen lapsen vasun esitietolomakkeen, johon kirjataan yleisiä asioita ja tietoja lapsen arjesta ja perheestä. Hoidon alkutaipaleella vaihdetaan tärkeimmät tiedot.

Kun uusi lapsi aloittaa hoitosuhteen vanhemmat ja lapsi käyvät yhdessä tutustumassa hoitopaikan sisätiloihin ja pihaan, sekä tulevan oman ryhmän kasvatajiin ja lapsiin. Tutustumiskäyntejä voi olla perheen tarpeen mukaisesti. Vanhemmat voivat seurata päivän kulkua lapsiryhmässä yhdessä lapsen kanssa tai lapsi voi jäädä hetkeksi leikkimään. Lapsi ei ole tuolloin vielä hoitosuhteessa kuntaan eikä täten vakuutettu kunnan puolesta.

Perheelle kerrotaan tutustumiskäynneillä päivähoitoon liittyvistä käytänteistä ja samalla käydään esitietolomakkeen tärkeimmät tiedot läpi vanhempien kanssa. Jokaiselle lapselle pyritään sopimaan ”omahoitaja”, joka tutustuu paremmin lapseen ja perheeseen sekä hoitaa tarvittaessa yhteistyön muiden yhteistyötahojen kanssa lasta koskevissa asioissa. Lapsen omahoitajan tehtävänä on hoitaa myös muun muassa kasvatuskeskustelut, mahdolliset kotikäynnit ja lapsen vasun laatiminen ja täydentäminen. Hoidon alkuun sijoittuva aloituskeskustelu voidaan käydä perheen toiveiden mukaisesti joko lapsen kotona tai päiväkodissa.

Päivittäinen yhteistyö

Päivittäiset ”Mitä kuuluu -hetket” lapsen hoitoon tuomisen ja sieltä poishakemisen yhteydessä ovat olennainen osa kasvatuskumppanuutta. Näissä päivittäisen yhteistyön tilanteissa jaetaan puolin ja toisin tärkeät kuulumiset ja päi-

¹³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 29.

väkohtaiset tiedotteet lapseen liittyen. Päivittäisessä yhteistyössä rakentuu myös vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön keskinäinen luottamus, kunnioitus ja tasavertaisuus.

Päivittäistä yhteistyötä toteutetaan yksikkö- ja lapsiryhmäkohtaisesti ja vanhempien toiveita kuunnellen. Päivittäisen yhteistyön muotoja ovat esimerkiksi reissuvihko, toiminnasta tiedottavat kuukausikirje ja perjantairaportti. Yhteydenpitoa varten on käytössä myös henkilöstön työ sähköpostiosoitteet.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (lapsen vasu) laatiminen

Kun päivähoitoon tulleeseen lapseen on jonkin aikaa tutustuttu, käydään vanhempien kanssa kasvatuskeskustelu, jonka tavoitteena on laatia lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on suunnitelma, jossa sovitaan lapsen varhaiskasvatuksen eli hoidon, kasvatuksen ja oppimisen toteuttamisesta päivähoitopaikassa. Yhteistyössä vanhempien kanssa mietitään varhaiskasvatuksen toteuttamiselle yhteiset tavoitteet lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiselle ja kasvattajien toiminnalle niin kotona kuin päivähoitopaikassakin.

Ennen keskustelua vanhemmat ja kasvattajat täyttävät lapsen vasun, jossa on lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä kysymyksiä ja keskusteluteemoja. Yhteisessä keskustelussa vanhemmat ja kasvattajat laativat yhteisen suunnitelman lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi.

Suunnitelmassa otetaan huomioon lapsen kokemukset, tämän hetken tarpeet ja tulevaisuuden näkymät, lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja lapsen yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet. Keskustelussa sovitaan myös vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön tavoista. Keskustelut ovat pohja kasvatuskumppanuudelle.

Varhaiskasvatuskeskusteluissa kasvattajat yhdessä vanhempien kanssa laativat suunnitelman lapsen kasvun ja kehityksen tueksi ja vähintään kerran vuodessa tai tarvittaessa useammin tarkistetaan lapsen sen hetkisen kasvun ja kehityksen suunta. Näissä keskusteluissa yhdistyy vanhempien ja henkilöstön tiedot ja kokemukset lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Lapsen vasun toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti sekä henkilöstön toimesta että vanhempien kanssa. Arviointi vanhempien kanssa edellyttää avointa, luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta, kasvatuskumppanuutta. Lapsen vasun toteutumisen arviointia tehdään jatkuvasti myös henkilöstön ja lapsen vuorovaikutuksessa. Arvioinnin perustana on henkilöstön tekemä havainnointi, kasvatuskeskustelu ja dokumentointi.

Muu yhteistyö

Vanhemmille ja/tai koko perheelle järjestetään erilaisia tilaisuuksia pitkin toimintavuotta toimintayksikkökohtaisesti, esimerkiksi vanhempainillat, joulujuhla, kevätjuhla, retket ja perheillat. Näiden tilaisuuksien tavoitteena on informoi-

da vanhempia varhaiskasvatustoiminnasta, viettää mukavaa aikaa yhdessä ja myös mahdollistaa vanhemmille muiden lapsiperheiden tapaaminen.

3.4 Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus

Kuusivuotias Matti ruokapöydässä: "Haluan sitä punaista sinappia"

Suomalainen varhaiskasvatus toteutuu kokonaisuutena, jossa hoito, kasvatus ja opetus nivoutuvat tiiviisti toisiinsa. Hoito, kasvatus ja opetus painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä lapsilla. Samalla arkisessa tilanteessa kasvatus ja oppiminen tapahtuvat leikinomaisesti. Erilaisten taitojen oppimista edesauttaa lasten mahdollisuus jäljitellä vertaisryhmässä itseä taitavampien esimerkkiä.

Hyvä hoito muodostaa perustan kaikelle toiminnalle varhaiskasvatuksessa. Perushoitotilanteiden tulisi olla kiireettömiä ja turvallisia, ottaen huomioon myös toisten lasten ja kasvattajien turvallisuus. Jos lapsi kokee perushoitotilanteet turvallisiksi, lapsi on avoimempi ja uteliaampi ympäristöönsä ja muuhun toimintaan. Hyvällä hoidolla edistetään lapsen myönteistä minäkuvaa, ajattelun kehittymistä, lapsen ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja.

Perushoidossa, kasvatuksessa ja opetuksessa huomioidaan lapsen yksilöllisyys ja tarpeet. Erilaiset hoidolliset ja kasvatukselliset tilanteet antavat arvokkaita hetkiä, joissa aikuisella on mahdollisuus yksilölliseen lapsen huomiointiin. Nämä hetket luovat yhteenkuuluvuutta ja lapsi saa kokea aikuisen läsnäolon.

Tasapainoiseen hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen kuuluvat riittävän levon, ulkoilun ja ruokailun mahdollisuus. Lasta kannustetaan omatoimisuuteen ja ohjataan siisteyskasvatukseen. Lasta ohjataan asianmukaiseen pukeutumiseen ja annetaan myös lapsen itse pohtia pukeutumisen ja sään syyseuraussuhteita. Kasvattaja antaa mallin omalla toiminnallaan omasta ja ympäristön siisteydestä huolehtimalla. Epidemioissa kasvattajan velvollisuus on kiinnittää erityinen huomio puhtauteen ja tiedottaa epidemiasta vanhemmille.

Lapsen fyysinen ja motorinen kehitys edistyy arjen tapahtumissa. Liikunta edistää monipuolista lapsen kokonaiskehitystä, hyvinvointia, terveyttä ja kuntoa. Arkiliikkuminen, juoksu, kävely, kiipeily, hyppiminen sekä vuodenaikojen hyödyntäminen (luistelu, hiihtäminen) edistävät sekä karke- että hienomotoriikkaa. Motoristen taitojen harjoittaminen yhdistyy myös perushoitotilanteisiin esimerkiksi pukeutumiseen (muun muassa nappien kiinnittäminen, rusetin tekeminen). Mallioppimisella ja vertaistuellalla on suuri merkitys lapsen arjen taitojen oppimisessa.

Seuraavat varhaiskasvatuksen keskeiset perushoitotilanteet ja käytännöt ovat kasvatus- ja opetustoiminnan suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin perustana.

Päivähoitoon saapuminen ja hoidosta lähteminen

- lapsi tuntee itsensä tervetulleeksi hoitoon saapuessaan
- lapsi saa henkilökohtaisen vastaanoton
- lapsi kokee hoitopaikan turvallisena
- vanhempien asioille on aikaa sekä tulo- että lähtötilanteissa
- vanhemmat saavat tietoa lapsen päivän kulusta
- vanhemmat ovat tietoisia päivähoiton toimintatavoista (esim. henkilökunnalle ilmoittaminen lapsen tulosta ja lähdöstä, haki-
jan ilmoittamisesta kasvattajille, lasten riisumis- ja pukemis-
käytännöt).

Ruokailu

- lapsi saa monipuolista ja terveellistä ravintoa
- lapsi oppii terveelliset ravintotottumukset
- lapsi tutustuu erilaisiin ruokiin
- lapsi oppii kunnioittamaan ruokaa
- lapsi oppii ekologisen ja kestävän kehityksen arvoja ruokail-
lessa
- ruokailu on mukava, sosiaalinen hetki
- lapsi oppii hyviä tapoja ja omatoimisuutta
- lapsi oppii hienomotorisia taitoja
- vanhempien kanssa neuvotellaan lapsen allergioihin ja ruoka-
valioihin liittyvistä asioista.

***Kuusivuotias Mika ruokapöydässä:
"Tuu auttamaan,
nääh appelsiininkannet ovat tiukassa"***

Ulkoilu

- ulkoilu on osa terveellisiä elintapoja
- lapsella on mahdollisuus valvottuun, vapaaseen ulkoiluun
- lapsella on mahdollisuus purkaa energiaa ja nauttia isosta ti-
lasta
- lapsi saa kokemuksia ulkoilusta erilaisella säällä
- lapsi tutustuu erilaisiin pihaleikkeihin
- lapsella on mahdollisuus leikkiin toisen ryhmän lasten kanssa
- tarkoituksenmukainen pukeutuminen mahdollistaa lasten mo-
nipuolisen toiminnan eri vuodenaikoina säällä kuin säällä
- henkilöstö huolehtii lapsen turvallisuudesta ohjaamalla lapsia
noudattamaan yhteisesti sovittuja pihäsääntöjä ja huolehtimal-
la ulkoleikkivälineiden ja pihan kunnosta.

Lepohetki

- lapsella on mahdollisuus päivittäiseen rauhoittumiseen ja päivälepoon
- lapselle annetaan mahdollisuus rauhoittua kuuntelemaan satuja ja musiikkia
- lapselle annetaan mahdollisuus omille ajatuksille ja mielikuville
- lapsi huomioidaan yksilönä levon tarpeen suhteen
- lapselle annetaan mahdollisuus turvalliseen aikuiskontaktiin.

Hygienia

- lapsi oppii siisteyskasvatukseen, hygieniaan ja terveyteen liittyviä asioita, jotka siirtyvät osaksi hänen arkeaan
- jo varhain opittu hygienia ennaltaehkäisee infektioita
- kädet pestään päivähoitoon tullessa, ennen ruokailuja ja wc:ssä käynnin jälkeen
- lapsi oppii omatoimisuuteen
- lapsen yksilöllisyys huomioidaan (lapset oppivat eri tahdissa esim. kuivaksi)
- lapsen tavoista ja tottumuksista keskustellaan vanhempien kanssa.

Pukeutuminen ja riisuminen

- lapsi oppii omatoimisuutta ja vuoron odottamista
- lapsi oppii huolehtimaan vaatteista ja jalkineista (varusteet lasten saatavilla)
- lapsi oppii valitsemaan sääolosuhteisiin sopivaa vaateetusta
- lapsen pukeutumisen yksilöllisistä tarpeista sovitaan yhdessä vanhempien kanssa
- henkilöstö huolehtii, että eteistilanne on kiireetön ja porrastettu.

3.5 Kieli ja vuorovaikutus

Kielen merkitys on keskeinen, kun lapsi rakentaa kuvaa itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Lapsi tarvitsee kieltä toiminnassaan ja kieli kehittyy leikkimisen, liikkumisen, tutkimisen sekä taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen myötä. Kielen hallintaan liittyvät valmiudet ovat perustana oppimisvalmiuksille. Leikillä ja saduilla on keskeinen merkitys lapsen kielenkehitykselle ja maailmankuvan syntymiselle.¹⁴

Pieni lapsi ilmaisee aikomuksiaan aluksi kokonaisvaltaisesti elein, ilmein ja liikkeiden avulla. Kasvattajan tulee rohkaista lasta vuorovaikutukseen. Eri tilanteisiin liittyvää kieltä opetellaan päivittäisissä toiminnoissa (esimerkiksi vaipanvaihto, pukeminen).

¹⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 17.

Lapsen kasvaessa leikin merkitys kielen oppimisessa korostuu. Kielen avulla muotoillaan leikin tarkoitusta, sen etenemistä ja säädellään suhteita. Sadut, sekä lasten itsensä keksimät, että kasvattajan kertomat, kasvattavat lapsen luottamusta omiin kykyihinsä ja itsensä ilmaisemiseen. Rauhallinen ääniympäristö sekä virikkeellinen ja toiminnallinen kasvuympäristö tukevat kielen kehitystä.

Lapsella on luontainen tapa leikkiä kielellä. Riimittelyt ja hassut sanat tutustuttavat lasta monipuolisesti ympäröivään maailmaan, kielen rikkauksiin ja harjoittavat kuuntelutaitoja.

Lapsen herkkyyttä ja kykyä ymmärtää sanatonta ja symbolista viestintää kunnioitetaan, tuetaan ja vahvistetaan. Toiset lapset ovat herkkiä lukemaan sanatonta viestiä sekä aikuisilta että toisilta lapsilta. Tämä asettaa aikuisen toiminnalle vaatimuksia ja tilanneherkkyyttä.

Lapselle tarjotaan malleja kielen ja käsitteiden oppimiseen ja puhetta, jota hän ymmärtää. Esimerkiksi leikki-ilanteissa aikuinen pyrkii ymmärtämään lapsen leikkimaailmaa ja siihen liittyvää kieltä. Myös kulttuuriset erot tulee huomioida puhuttaessa lasten kanssa.

Leikillä ja saduilla on varhaislapsuudessa erityinen merkitys lapsen kielen kehitykselle. Kielen oppiminen on luova prosessi ja oppimisessa jäljittely on tärkeä oppimismalli. Aikuis- ja vertaisryhmän kanssa käydyt keskustelut ja äidinkiellellä leikittelyt kehittävät lapsen ajattelua ja ilmaisua. Kommunikaatiotaitoja, sosiaalisia ja kulttuurisia tapoja vahvistetaan silloin, kun kieli on mukana oppimisessa.

Toimintavihjeitä:

- sadut, lorut, runot, sanaleikit, riimittely
- sadutus
- kirjastokäynnit
- teatteriesitykset; oman henkilöstön toteuttamat / vierailut (pöytä-, nukke-, varjoteatterit, näytelmät, pantomiimit, roolileikit)
- elokuvat
- diasadut
- satukasetit
- keskustelut.

3.6 Lapselle ominainen tapa toimia

Varhaiskasvatuksikäiselle lapselle ominaisimpia tapoja toimia ovat leikki, liikuminen, tutkiminen ja taiteelliset kokemukset. Näiden ominaisten tapojen kautta lapsi opettelee kieltä ja vuorovaikutusta, niissä toteutuvat myös sisällölliset orientaatiot. Lapselle ominainen tapa toimia edesauttaa lapsen hyvinvointia ja hän saa niiden kautta merkityksellisiä kokemuksia ja iloa.

3.6.1 Leikkiminen

Leikkiessään lapsi tutkii, kokeilee ja oppii uusia asioita ja rakentaa suhdettaan ympäröivään maailmaan. Lapset harjoittavat leikeissään uusimpia oppejaan, taitojaan ja valmiuksiaan. He myös nauttivat taidoistaan, tiedoistaan ja kokemuksistaan. Leikissä yhdistyvät myös lasten tunteet, mielikuvitus ja ajatukset. Lapsi voi leikkiessään pohtia suhdettaan mm. perheeseen, ystäviin, yhteisöön ja erilaisiin tunnetiloihin (esimerkiksi pelot ja suru)

Leikki on aina sosiaalinen tapahtuma. Pienimpien lasten leikki toteutuu vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa, kun taas isompien lasten leikki vertaisryhmässä on suunnitelmallista ja etenee johdonmukaisesti. Leikissä ei kuitenkaan pyritä tiettyyn lopputulokseen, vaan leikki itsessään on tärkeää. Joskus lapset haluavat kuitenkin leikkiä yksin, ja kasvattajan tehtävä on antaa siihen mahdollisuus esim. tarjoamalla lapselle välineet ja paikan rauhalliselle leikille. Kasvattaja vaihtaa välineitä, muuntelee tilojen käyttömahdollisuuksia ja antaa tilaa ja mielikuvia lasten leikin tueksi. Myös rakennetut, suuret leikit (esimerkiksi fantasialeikit) ovat lasten käytettävissä riittävän pitkän ajan. Aikuisten rakentamat leikit saattavat myös sisältyä ryhmän toimintasuunnitelmaan.

Leikissä lapsen mielikuvitus kehittyy ja mielikuvituksen avulla lapsessa taas kehittyvät muut psyykkiset toiminnot, kuten huomiokyky, ajattelu ja muisti. Kuvitteluleikit kehittyvät pienimpien lasten koti- ja eläinhahmoleikeistä isompien lasten mielikuvitus- ja satuhahmoleikkeihin (muun muassa prinsessat, tarzan). Rakenteluleikki kehittää silmä-käsi -koordinaatiota ja loogista ajattelua, ja se on usein pohjana erilaisille kuvitteluleikeille. Lapset rakentavat ensin leikilleen ympäristön, jotta voivat aloittaa itse leikkimisen.

Erityisesti 5-6 -vuotiaita kiehtoo erilaiset sääntöleikit. Erilaiset pelit vaativat tilaa ja aikaa. Kasvattaja voi olla leikissä selkeä ohjaaja, jolloin leikissä on alku, kesto ja lopetus. Kasvattaja voi myös antaa lasten spontaanisti kokeilla roolien hakemista ja vastuunottamista.

Kasvattajayhteisön suurin tehtävä on ymmärtää leikin arvo ja merkitys lapselle. Kun lapsi leikkii spontaanisti ja aikuinen havainnoi leikkiä, tarvitaan vaativampaa leikin epäsuoraa ohjausta. Rekvisiittaa ja rakennettua leikkiympäristöä voivat luoda aikuiset ja lapset yhdenvertaisina.

Päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa tuetaan lapsen leikkiä ikätason mukaisesti. Päiväjärjestyksessä on otettu huomioon leikin ja muun toiminnan vuorottelu sekä sisällä että ulkona.

Leikki on:

- ♥ hauskaa toimintaa vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa
- ♥ iloa, oivalluksia, onnistumisen kokemuksia ja elämyksiä
- ♥ mielikuvituksen ja luovuuden lähde
- ♥ suunnitelmallisuuden ja ongelmanratkaisukyvyn harjoittelua
- ♥ sääntöjen noudattamista ja ristiriitojen ratkaisemista
- ♥ itsetunnon ja identiteetin kasvattaja.

3.6.2 Liikkuminen

*Marilta kysyttiin, onko hänellä sukset mukana.
"Ei ole. Mun hiihtimet ja pistimet on isän luona"*

Terveen kasvun ja hyvinvoinnin perusta on päivittäinen liikkuminen. Se on luontainen tapa tutustua itseensä, toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Kasvattajayhteisön tehtävänä on suunnitella, ohjata ja havainnoida säännöllisesti lasten motorista kehittymistä. Toimintaympäristön tulisi olla innostava, turvallinen ja sen tulisi tarjota mahdollisuuksia harjoittaa sekä hieno- että karkeamotorisia taitoja.

Luovilla ratkaisuilla voidaan rakentaa liikkumista tukeva, turvallinen ympäristö. Lapsilla tulisi olla mahdollisuus omaan vapaaseen ja spontaaniin liikkumiseen välineitä luovasti hyväksikäyttäen. Näin liikkuminen tuottaa uusia elämyksiä ja onnistumisen kokemukset lisäävät lapsen itseluottamusta. Samalla kehittyvät lapsen fyysiset, motoriset ja sosiaaliset taidot.

Varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta henkilöstö voi suunnitella lasten liikunnan vuosisuunnitelman, johon kirjataan eri vuodenaikoina harjoitettavat liikuntataidot ikäkausittain. Toimintavuoden aikana vuosisuunnitelmaa voi toteuttaa ryhmissä ja keväällä kokemukset kootaan yhteen ja toimintaa arvioidaan. Varhaiskasvatuksen liikunnan suunnittelu pohjautuu varhaiskasvatuksen liikunnan suositukseen (STM 2005:17).

Päiväkotien pihat, lähiympäristö ja luonto antavat hyvät puitteet erilaiselle liikkumiselle. Tasapainoilu kivien ja kantojen päällä, epätasainen maasto ja vuodenaikojen tuomat muutokset luonnossa antavat mitä mainioimman tempuradan lasten käyttöön. Vastaavasti isompien lasten liikkumiselle ja taitojen oppimiselle luistinradan ja hiihtoladun läheisyys antaa hyvät lähtökohdat.

Säännöllisesti suunnitellut ja ohjatut liikuntatuokiot ovat monipuolisia: perusliikunta, väline-, satu-, musiikki-, ja telineliikunta, pelit ja liikuntaleikit. Liikuntatuokiolla opetetaan eri välineiden käyttöä ja eri kehonosien hallintaa huomioiden lasten ikätason. Jokaisen lapsen motorista kehittymistä havainnoidaan ja kaikkia lapsia kannustetaan liikkumaan.

Päiväkodeissa on monipuolinen liikuntavälineistö mm. puolapuut, renkaat, köydet, trampoliinit, leikkivarjot, tasapainovälineet, sählypelivälineet, tunneli.

3.6.3 Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen

Perusta taiteellisista kokemuksista syntyy musiikkia, kuvallista ilmaisua, tanssia, draamallista toimintaa, kädentaitoja sekä lastenkirjallisuutta vaalivassa ympäristössä. Taiteissa lapsella on mahdollisuus kehittää mielikuvitusmaailmaa, jossa kaikki on mahdollista ja leikisti totta.

Taiteelliset kokemukset ja taiteen avulla ilmaiseminen kehittävät lasta yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Lapsuudessa saatujen taidekokemusten avulla lapsi muodostaa omat taidemielitymykset ja kiinnostuksen kulttuuriin. Kasvattajan tehtävä on antaa lapselle mahdollisuus tutustua ja kokeilla taiteen eri alueita ja näyttää lapselle oma arvostus lasten omaa kulttuuria ja yleistä kulttuuria kohtaan.

Kasvattajien tietotaito, innostus, kiinnostus ja ilo yhdessä tekemisestä ovat perustana, kun lasta ohjataan kokeilemaan uusia taiteenlajeja. Kasvattajien erilaisia ammatillisia taitoja, luovuutta, spontaanisuutta ja uskallusta improvisointiin hyödynnetään.

Kunnan kulttuuritoimen järjestämät konsertit ja teatteritapahtumat tuovat oman lisänsä päivähoiton kulttuurikasvatukseen. Kirjaston kanssa tehtävällä yhteistyöllä isompien lasten lukuinnostusta voidaan tukea Lukulumouksen avulla, ja pienemmille lapsille löytyy monipuolista luettavaa asiantuntijoiden avustuksella. Myös kirjaston näyttelytoimintaa voidaan hyödyntää mm. kuvataiteessa.

3.6.4 Tutkiminen

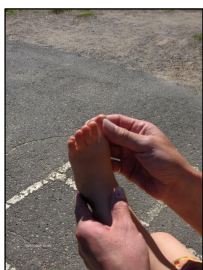
Lapsi on luontaisesti utelias ja tutkimalla hän tyydyttää uteliaisuuttaan. Lapsi oppii oivallusten, yritysten ja erehdysten kautta. Kasvattaja kannustaa lasta omaan ajatteluun ja ongelmanratkaisuun sekä luo innostavan oppimisympäristön ja -ilmapiirin omilla asenteillaan.

Lähiympäristö ja luonto ovat oleellinen osa tutkimisen ympäristöä. Maanläheinen varhaiskasvatusympäristö mahdollistaa kaikkien aistien ja koko kehon käytön tutkimisen, kokeilemisen ja oivalluksen välineinä.

3.7 Varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot

Varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot toteutuvat toiminnallisissa tavoissa, kuten leikissä, liikkumisessa, tutkimisessa ja taiteellisessa kokemisessa. Orientaatiot ovat erilaisia suhtautumistapoja tai suuntautumisvaihtoehtoja toiminnallisten tapojen toteuttamiseen. Esimerkiksi metsäretkeen voidaan yhdistää erilaisia orientaatioita; matemaattisen orientaation kautta kerätään kolmekäpyä tai luonnontieteellisen orientaation avulla tutkitaan metsän kasvien kasvamista. Sisällölliset orientaatiot eivät ole oppiaineita vaan niiden kautta pyritään perehtymään, ymmärtämään ja kokemaan lapsen kiinnostuksen kohteena olevien ilmiöiden moninaisuutta. Kieli on kommunikaation ja vuorovaikutuksen väline kaikkien orientaatioiden alueilla. Tästä syystä on tärkeää, että kasvattaja puhuvat lapsille hyvää ja tarkkaa kieltä sekä avaavat uusia käsitteitä ja ilmiöitä lapsille.

3.7.1 Matemaattinen orientaatio

Matematiikka on osa lapsen jokapäiväistä toimintaa. Lapsi kohtaa matemaattisia ongelmia, joutuu päättämään ja ajattelemaan loogisesti arkisissa hoito- ja kasvatustilanteissa. Hän voi luoda omia teorioitaan ja testata niitä. Matematiikan oppiminen edellyttää käsitteiden ymmärtämistä. Lasta rohkaistaan kertomaan ajattelunsa kulkua ja keskustelun merkitys onkin tärkeä matematiikan oppimisessa.

Tavoitteena on luoda kannustava ilmapiiri ja hyödyntää päivittäisessä toiminnassa lapsen elinpiiriä ja päivittäisiä tilanteita mm. ajan käsittämisen hahmottamisessa. Välineet ja materiaalit ovat lapsia kiinnostavia ja ne ovat lasten saatavilla. Tavoitteena on, että kasvattaja mahdollistaa luokittelun, vertailun, muotojen ja sarjoittamisen opettelu yhdistämällä näitä kaikkiin sisällöllisiin orientaatioihin. Kasvattajan tehtävä on havainnoida lapsen matemaattisten taitojen kehittymistä lapsen ikätason mukaisesti.

Toimintavihjeitä:

- pienet työtehtävät (esimerkiksi montako lusikkaa apulainen saa kattaa)
- liikunta- ja laululeikit (esimerkiksi viisi pientä ankkua)
- helmien pujottelu (sarjoittaminen)
- pelit (lautapelit, korttipelit, muistipelit)
- muodot esimerkiksi askartelussa tai jumpassa
- laskeminen perushoitotilanteissa (montako varvasta, montako perunaa)
- matemaattisten peruskäsitteiden opettelu (enemmän-vähemmän, suurempi-pienempi)
- rakentelu
- ajan käsittäminen päivärytmin avulla (kuvat)
- keskustelu lasten kanssa (esimerkiksi luokittelu: hedelmät - kasvikset).

3.7.2 Luonnontieteellinen orientaatio

Päivähoidossa lapsi tutustuu lähiympäristöön ja luontoon. Tavoitteena on tukea lapsen luontaista kiinnostusta luontoa ja sen ilmiöitä kohtaan. Lasta kannustetaan harjoittelemaan ottamaan vastuuta luonnon ja ympäristön hyvinvoinnista.

Kasvattaja kannustaa omaehtoiseen tutkimiseen ja syy-seuraussuhteiden tulkitsemiseen omalla asenteellaan ja toiminnallaan. Kasvattaja ohjaa luontoa kunnioittavaan elämänasenteeseen ja antaa mahdollisuuden tutustua sekä luonnonvaraiseen että rakennettuun ympäristöön. Kasvattaja tarjoaa välineitä ja tukee lasta omien aistien käyttämiseen.

Toimintavihjeitä:

- retket / liikennekasvatus
- rakennettu ympäristö / tutkiminen
- tutkimustilanteet ja havaintojen tekeminen (lumen sulaminen, veden haihtuminen)
- kierrätys, lajittelu, kestävä kehitys (yhteistyö kierrätyskeskuksen kanssa)
- tutkimusvälineistö (luupit, suurennuslasit, ötökkäpurkit, haavit)
- sään ja vuodenaikojen seuraaminen (esimerkiksi nimikkopuun seuraaminen eri vuodenaikoina)
- tutustuminen luonnonmateriaaleihin ja -aineisiin
- ihminen (oma keho, sen hyvinvointi, aistit)
- eläimet
- valon merkitys
- luonnonantimet (marjat, sienet)
- kasvien istutus, siemenien kylväminen (hyötykasvit)
- pihansiivoustalkoot
- luonnonsuojelu, jokamiehen oikeudet (ohjataan, että roskaaminen ja oksien katkominen ei ole oikein).

3.7.3 Historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio

***Minna kyseli Elinalta Mikkeliin menosta:
"Sinne mennään junalla sivutietä pitkin",
selitti Elina***

Historiallis-yhteiskunnallisessa orientaatioissa rakennetaan lasten kanssa käsitystä menneisyydestä ja lähihistoriasta sekä opetellaan nyky-yhteiskunnassa tarvittavia taitoja. Tavoitteena on lisätä lasten ymmärrystä siitä, miten ennen elettiin; millaista oli kun lapsen omat vanhemmat olivat pieniä tai miten elämä on muuttunut isovanhempien aikana ja toisaalta miten nyky-yhteiskunta toimii verrattuna "vanhoihin aikoihin". Tavoitteena on antaa lapsille käsitys lähihistorian esineistä, tavoista, kulttuurista, ympäristöstä, ravinnosta ja myös tutustua nyky-yhteiskunnan ilmiöihin niin kotiseudulla kuin kansainvälisestikin.

Kasvattajan vastuulla on pohtia, mitä on kriittinen ajattelu ja kuinka sitä voi lapsille opettaa. Kasvattajan tehtävä on luoda ympäristö, jossa lasta suojellaan ja opettaa vähitellen itsesuojeluun kuuluvia taitoja.

Toimintavihjeitä:

- retket lähiympäristön kohteisiin, nähtävyyksiin (kirkko, veteraanipuisto, kotiseutumuseo, juoksuhaudat, Taidekeskus Salmela)
- valokuvat, elokuvat / dokumentit
- näyttelyt (esineet, taide)
- vanhempien ihmisten vierailut ja tarinatuokiot
- työnäytökset (esim. kehrääminen, karstaaminen, puutyöt)
- kalenterin juhlapäivien huomiointi (esimerkiksi joulu, kalevalanpäivä, itsenäisyyspäivä)
- tapakasvatus
- seura- ja perinneleikit
- perinneruokiin tutustuminen
- kansallispuvut
- tanhut, kansanmusiikki, soittimet (viulu, kannel, harmonikka, harmoni)
- keskustelua arjen käytänteistä (esimerkiksi miten ennen matkustettiin, sähköttömyys)
- keskustelu turvallisuudesta (mielikuvaharjoitukset "mitä tekisit, jos eksyisit?")
- tietoyhteiskunnan alkeet (atk-opetus, mediakasvatus)
- kansainvälisyyskasvatus
- vierailut työpaikoilla.

3.7.4 Esteettinen orientaatio

Taide- ja kulttuurikasvatus tarjoaa lapsille monipuolisia elämyksiä. Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on antaa mahdollisuus luovaan toimintaan eri taiteenalueet huomioiden. Kasvattaja tarjoaa monipuolisen välineistön, tilan ja ajan erilaisten esteettisten elämysten luomiseen, havainnointiin, kuuntelemiseen, tuntemiseen ja kokemiseen. Tavoitteena on, että lapsen estetiikan taju kehittyisi ja lapsi alkaisi arvostaa taiteita ja kulttuuria. Toiminnassa kasvattajien on ensisijaisen tärkeää muistaa, että korostetaan tekemisen iloa ja vahvistetaan luottamusta lapsen omiin taitoihin. Tavoitteena on, että lapsen töissä näkyy lapsen kehitystasoa vastaava oman käden ja tuottamisen jälki. Lapsi oppii arvostamaan omaa ja toisen työtä.

Leikillä ja saduilla on varhaislapsuudessa erityinen merkitys lapsen kielen kehitykselle. Kielen oppiminen on luova prosessi ja oppimisessa jäljittely on tärkeä oppimismalli. Aikuis- ja vertaisryhmän kanssa käydyt keskustelut ja äidinkiellellä leikittelyt kehittävät lapsen ajattelua ja ilmaisua. Kommunikaatiotaitoja, sosiaalisia ja kulttuurisia tapoja vahvistetaan silloin, kun kieli on mukana oppimisessa.

Toimintavihjeitä:

Musiikki

- laulut, laululeikit
- soittimet (rytmisoittimet, tutustuminen orkesterisoittimiin)
- musiikin peruskäsitteet
- musiikin integroiminen muihin taidemuotoihin (musiikkimaalaus, musiikkiliikunta ja tanssi)
- konserttikäynnit (konserttikäyttäytyminen).

Kuvataide

- erilaiset tekniikat kuvan tuottamisessa (muun muassa väriliidut, huopakynät, puukynät, laveeraus, hiili, vesi- ja peitevärit, sormivärit)
- leikkaaminen, rypistely, repiminen
- kierrätys- ja luonnonmateriaaliaskartelut
- taidenäyttelyt; omien rakentaminen ja vierailut
- videointi, valokuvaus
- rakentaminen
- tekstiili- ja puutyöt
- kulttuuripolku yhteistyössä kulttuuritoimen ja koulun kanssa (teemavuodet).

Liikunta

- perusliikuntamuodot, joiden avulla lapsi siirtyy paikasta toiseen (juoksu, kävely, kiipeily, hyppiminen ja kieriminen)
- hiihto, luistelu
- uiminen
- seikkailuliikunta
- liikkeet, joiden avulla lapsi käsittelee erilaisia välineitä (mm. pallon lyöminen, potku, pompotus, heittäminen, kiinniottaminen)
- välinevoimistelu (muun muassa hernepussit, taikavarjo, pallo)

- temppuradat
- satujumpat
- metsän hyödyntäminen liikuntakasvatuksessa.

3.7.5 Eettinen orientaatio

Eettinen orientaatio sisältää arvo- ja normikysymyksiä. Se kulkee mukana kaikessa toiminnassa lasten kanssa. Kasvattajat toteuttavat yhdessä sovittuja arvoja käytännön työssä.

Tavoitteena on lapsen minäkuvan ja terveen itsetunnon kehittäminen, sosiaalisten taitojen hallinta sekä elinympäristön kunnioitus. Lapsen tulee saada kokea onnistumista ja hyväksyntää. Omien tunteiden tunnistamista ja hallintaa sekä vastuunottamista omista teoista ja tekojen seurauksista opetellaan turvallisesti yhdessä lapsen kehitystaso huomioiden. Lapselle tulisi järjestää tilaisuuksia kokea, että on ilo olla yhdessä.

Jokapäiväisessä elämässä tulee tilanteita, jolloin voi pohtia oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen merkitystä yhteiselämässä. Kasvattajan oma malli ja esimerkki lapselle ovat tärkeitä. Keskustelut vanhempien kanssa yhteisten sääntöjen löytämiseksi edesauttavat lapsen oppimista.

Eettistä ajattelua voi kehittää:

- tapakasvatuksella
- pienten työtehtävien kautta (omien jälkien siivoaminen, yhteisistä tavaroista ja tiloista huolehtiminen)
- roolileikkien avulla (yritetään eläytyä toisen asemaan) ja paljon keskustellen lasten kanssa
- toisen huomioonottaminen ja auttaminen
- opetellaan myönteistä suhtautumista muihin ihmisiin ja eri kulttuureihin.

3.7.6 Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio

***Miia Joulun aatonaatonaatonaattona:
"Taas syntyy uusi Jeesus,
kohta niitä on hirveesti."***

Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation tavoitteena on tarjota lapselle mahdollisuus hiljaisuuteen, ihmettelyyn, kyselemiseen ja pohdintaan. Orientaation ytimenä ovat uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt. Toiminnassa perehdytään lapsen oman uskonnon tai katsomuksen perinteeseen sekä tapoihin ja käytäntöihin. Tavoitteena on myös tutustua lapsia lähellä olevien erilaisten uskontojen ja katsomustapoihin ja suomalaisen kulttuurin uskonnollis-katsomukselliseen perinteeseen. Lapsen yksilöllisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa sovitaan vanhempien kanssa uskonnollis-katsomuksellisen orientaation lapsikohtaisesta sisällöstä ja toteuttamisesta. Uskontokasvatuksen toteuttamisessa tehdään yhteistyötä seurakuntien kanssa.

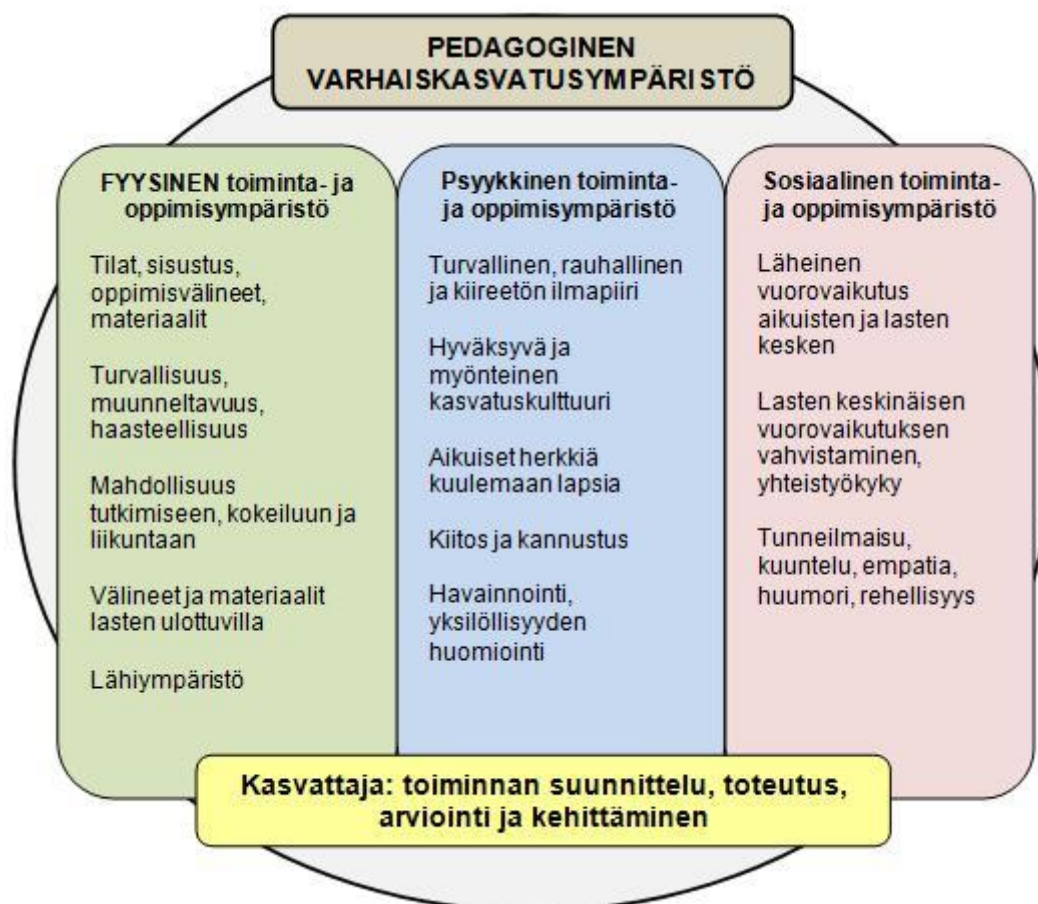
Toimintavihjeitä:

- lasten virret ja muut hengelliset laulut
- juhlapyhien hengellinen sanoma
- seurakunnan järjestämät uskontotuokiot
- vierailut seurakuntakeskuksessa (esim. joulun- ja pääsiäistapahtumat)
- kirkkoon tutustuminen
- häät, kaste ja muut sakramentit
- surun / kuoleman kohtaaminen ja lasta askarruttavien kysymysten pohtiminen yhdessä.

3.8 Varhaiskasvatusympäristö

Varhaiskasvatuksen toiminta- ja oppimisympäristön suunnittelua ja rakentamista ohjaa lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen tarpeet sekä ryhmän toiminnan tavoitteet. Varhaiskasvatusympäristö muodostuu fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Siihen kuuluvat fyysisen ympäristön osalta rakennetut tilat, erilaiset materiaalit ja välineet ja lähiympäristö sekä toiminnalliset, eri tilanteisiin liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt.

Kaikkia näitä varhaiskasvatusympäristön elementtejä kasvattajat tarkastelevat pedagogisen eli kasvatuksellisen työorientaation kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatuksen ammattilaisten tehtävänä on suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön ratkaisuja sekä arjen toimintoja kasvatuksellisin perustein kunkin yksittäisen lapsen ja lapsiryhmän oppimisen ja hyvinvoinnin edistämistä ajatellen (Alila & Parrila (toim) 2011, 165-166).

Kuva 2. Varhaiskasvatuksen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen sekä pedagoginen ympäristö.
(Alila 2011, Mäntyharjun kuntavasu 2006)

3.8.1 Fyysinen varhaiskasvatusympäristö

Fyysisen toiminta- ja oppimisympäristön suunnittelussa huomioidaan lapset tilojen käyttäjinä. Päiväkodissa tiloja muunnellaan erilaisiin käyttötarkoituksiin sen mukaan, mitä lapset omaehtoisesti haluavat leikkiä ja miten opetuksellisesti tiloja halutaan järjestää siten, että lapsilla on mahdollisuus myös omaan rauhaan ja ohjattuun yksilö- ja pienryhmätyöskentelyyn. Tilojen tulisi kannustaa toimimaan pienryhmissä.

Toimiva ympäristö tuo kasvattajien ja lasten yhteiseen toimintaan tiedollisia, taidollisia ja kokemuksellisia aineksia. Lähtökohtana on turvallisuus, terveellisyys sekä esteettisyys. Ympäristön järjestämisessä huomioidaan muun muassa vuodenaajat ja opetukselliset näkökohdat (esimerkiksi kirjaimia, sanoja, numeroita esillä ikätason mukaisesti). Ympäristön suunnittelussa huomioidaan lasten ikä- ja kehitystaso ja tilojen muunneltavuus. Lepohuone voi toimia esimerkiksi leikkutilana, yhteisenä kokoontumistilana ja jumppahuoneena. Ruokailutilaa voi käyttää muun muassa askarteluun, piirtelyyn ja pelaamiseen. Pyrkimyksenä on tarjota haasteita kehityksen eteenpäin viemiselle; lapsella heräisi halu tutkia, pohtia, leikkiä ja liikkua.

Ympäristön suunnittelussa pyritään tukemaan lasten itseohjautuvuutta ja omatoimisuutta. Välineet ja materiaalit ovat ikäryhmästä riippuen lasten ulottuvilla ja vapaasti käytettävissä. Jälkien siivoamista ja paikkojen siistinä pitämistä harjoitellaan samalla. Isompien lasten ryhmissä tietokoneet ovat valvotusti lasten käytössä. Videoita ja tv-ohjelmia katsotaan rajoitetusti ja suunnitelmallisesti aikuisen valvonnassa.

3.8.2 Psyykinen varhaiskasvatusympäristö

Psyykinen toiminta- ja oppimisympäristö muodostuu ilmapiiristä, johon jokainen työntekijä vaikuttaa. Aikuiset pyrkivät ryhmässä luomaan turvallisen, rauhallisen ja kiireettömän ilmapiirin, jossa on aikaa kuunnella lasta ja ottaa huomioon hänen yksilölliset tarpeensa. Lapsen itsetuntoa tuetaan kiittäen ja kannustaen. Iloinen, avoin ja rohkaiseva asenne antaa lapselle mahdollisuuden oppia yrityksen ja erehdyksen kautta omatoimiseksi ja itseensä luottavaksi. Aikuisen oma malli välittyy lapselle kaikessa toiminnassa. Ryhmän toimintaa ja sen jäseniä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Arvioinnin tavoitteena on seurata lapsen yksilöllistä kehitystä ja kasvua, sekä ryhmän sisäistä toimintaa.

Varhaiskasvatustoiminnassa on tärkeää rakentaa yksilöllisen huomioimisen lisäksi yhteisöllisyyttä niin lasten ja kuin aikuisten kesken sekä lasten keskinäisissä suhteissa. Kaverisuhteet ovat tärkeitä jo alle kouluikäiselle lapselle. Lapselle syntyy päivähoitossa merkittäviä ystävyyssuhteita ja niiden vaaliminen on tärkeää lapsen terveen kasvun ja kehityksen kannalta. Lasten vuorovaikutustaidot ovat vasta kehittymässä, ja siksi lapset tarvitsevatkin aikuisten apua vuorovaikutustilanteissa toimimisessa ja ristiriitatilanteiden kuten kiusaamistapausten käsittelyssä.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista ehkäistään vaikuttamalla lapsiryhmän toimintaan, luomalla turvallinen ilmapiiri ryhmään sekä vahvistamalla vuorovaikutustaitoja. Jotta kiusaamiseen voidaan puuttua tehokkaasti, lapsella tulisi olla riittävästi mahdollisuuksia tuoda kokemaansa tai näkemäänsä kiusaamisesta aikuisten tietoon. Sekä aikuisten että lasten tulee tietää, miten he menettelevät havaitessaan kiusaamista, miten kiusaamistilanteet käsitellään ja mitä kiusaamisesta seuraa. Aikuisen tehtävä on kantaa vastuu kiusaamistilanteista, niihin puuttumisesta sekä ennaltaehkäisystä.¹⁵

3.8.3 Sosiaalinen varhaiskasvatusympäristö

Sosiaalisessa varhaiskasvatuksen toiminta- ja oppimisympäristössä korostuu lasten keskinäinen sekä aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus. Aikuinen asettaa lapselle turvalliset rajat ja yhteiset säännöt. Kehitystasonsa mukaan lapselle asetetaan vaatimuksia ja odotuksia esimerkiksi käytöksen ja omatoimisuuden suhteen. Lapsen ikätason mukaan hän saa tehdä itseään koskevia valintoja ja päätöksiä. Ryhmän jäsenenä lapsen yhteistyö- ja empatiakyky, huumori ja tunneilmaisuus kehittyvät. Vertaisryhmässä lapset antavat virikkeitä toistensa ajatteluun ja mielikuvituksen kehittymiseen. Vanhempien

¹⁵ <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaaminen/varhaiskasvatus/>.

kanssa keskustellaan ryhmän säännöistä ja yhteisistä toimintatavoista.

3.9 Lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kasvua, kehitystä sekä oppimista. Jokaiselle lapsella on oikeus tarvitsemaansa tukeen omassa kasvussaan. Siksi varhaiskasvatuksessa pyritään tukemaan lasta juuri hänen tarvitsemallaan tavalla. Lapsella voi olla myös erityisen tuen tarvetta fyysisen, tiedollisen, puheen ja kielen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueella. Tuen tarve voi olla lyhytaikaista tai pysyvämpää.

Varhaiskasvatuksen tukitoimien periaatteena on, että:

- Kaikilla lapsilla on oikeus tulla hyväksytyksi sellaisina kuin he ovat
- Lapsen tuen tarpeet pyritään havaitsemaan mahdollisimman varhain (varhainen tuki¹⁶) ja niihin myös reagoidaan välittömästi
- Jokaisen lapsen ja myös erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoito, kasvatust ja opetus on tavoitteellista toiminnan sisällön suunnittelua ja jatkuvaa havainnointia sekä arviointia.
- Erityinen tuki toteutetaan mahdollisimman pitkälle yleisten varhaiskasvatustalveluiden yhteydessä.

3.9.1 Varhainen tuki

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen yleisenä tavoitteena on havaita lapsen tuen tarve mahdollisimman varhain, jolloin voidaan tarjota lapselle mahdollisimman hyvät kasvun ja kehityksen edellytykset. Varhaisen tuen tarpeen havaitsemiseksi kasvattajat havainnoivat säännöllisesti ja systemaattisesti lasta ja lapsiryhmää sekä kirjaavat havaintojaan ylös esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Varhainen tuki toimintana toteutuu osana laadukkaita varhaiskasvatuksen perustoimintoja eli muun muassa osana leikkiä ja perushoitotilanteita. Jos varhaiskasvatuksen henkilöstöllä herää huoli lapsen perheen elämäntilanteeseen liittyvien vaikeuksien takia, hän ottaa huolen puheeksi huoltajien kanssa.

Tuen tarpeen arvioinnissa tärkein lähtökohta on vanhempien/huoltajien ja kasvatushenkilöstön yhteinen näkemys. Yhdessä vanhempien kanssa sovitaan toimenpiteistä sekä yhteistyöstä eri asiantuntijoiden kanssa, jotka auttavat lasta selviytymään arjessa.

Vanhempien/huoltajien ja varhaiskasvattajien apuna tuen tarpeen arvioinnissa on tarvittaessa mukana kiertävä erityislastentarhanopettaja, jonka tehtävänä on tukea, neuvoja ja ohjata vanhempia/huoltajia ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä arvioinnissa. Yhdessä vanhempien kanssa sovitaan myös, jos lapsi tarvitsee tarkempaa kehityksen arviointia tai jatkotutkimuksia. Tällöin voidaan

¹⁶ Heinämäki, L. 2003, 1. Katso myös Mäntyharjun kuntavasun luku 3.9.1

olla yhteistyössä esimerkiksi neuvolan terveydenhoitajan, puheterapeutin tai sosiaalityöntekijän kanssa.

3.9.2 Kasvatukselliset tukitoimet

Varhaiskasvatuksen tukitoimet ovat kasvatuksellisia keinoja, joilla ympäristöä ja kasvatustoimintaa muokataan vastaamaan paremmin lapsen tarpeita. Toisin sanoen se on suunnitelmallista ja tavoitteellista perustyön toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Kasvatuksellinen tuki voi olla myös perustyöhön liitettävää lapselle suunnattua kuntoutustoimintaa.

Pedagoginen ja kuntoutuksellinen tuki pyritään järjestämään lapsen päivittäistä toimintaa tukevaksi. Erityisen tuen tarpeessa olevat lapset toimivat yhdessä muiden lasten kanssa. Toimintamalleja ovat muun muassa yhteistoiminnallinen oppiminen ja pienryhmätoiminta.

Päivähoidossa käytettäviä tukitoimenpiteitä ovat muun muassa ryhmäkoon pienentäminen / ryhmäavustaja sekä erilaiset apuvälineet ja materiaalit kuntoutuksen toteuttamiseksi.

Kasvatuksellisia tukitoimia ovat esimerkiksi:

Kasvatuskumppanuuden vahvistaminen kodin ja päivähoidon välillä

- vanhempien havainnot ja kokemukset esille
- tuen järjestämisestä sovitaan yhdessä lapsen kuntoutussuunnitelmassa.

Kasvatustoiminnan mukauttaminen / eriyttäminen

- tavoitteet ja toiminta suunnitellaan lapsen tarpeiden ja kehitystason mukaisesti ja sovitaan vanhempien ja muiden asiantuntijoiden kanssa, miten sitä toteutetaan
- yksilö- ja pienryhmätoiminta
- perustaitojen harjaannuttaminen, itsetunnon vahvistaminen.

Kuntouttavien elementtien vahvistaminen

- struktuurin eli toiminnan rakenteen hahmottamisen helpottaminen ajan, tilan, ihmisten ja toimintojen suhteen (esimerkiksi selkeä päivärytmi, pysyvät hoitajat)
- hyvä vuorovaikutus
- vertaisryhmän tuki¹⁷.

Kasvatus- ja oppimisympäristön mukauttaminen

- tilojen tarkoituksenmukainen käyttö
- myönteinen ja turvallinen kasvuympäristö
- tarkoituksenmukaiset opetus-, leikki- ja kuntoutusmateriaalit sekä apuvälineet
- kuvastruktuurin käyttäminen.

---

¹⁷ Heinämäki, L. 2003, 2.

Vanhempien päätöksellä ja asiantuntijalausunnon perusteella lapsella voi olla oikeus pidennettyyn oppivelvollisuuteen, joka alkaa 5- tai 6-vuotiaana. Tällöin lapsi pääsääntöisesti suorittaa ensimmäisen vuoden oman ikäistensä_ryhmissä ja toisen vuoden esiopetuksessa. Jos pidennetty oppivelvollisuus alkaa 6-vuotiaana, lapsi voi osallistua esiopetukseen yhden tai kahden vuoden ajan. Tämän jälkeen lapsi siirtyy kouluun.

Lapselle laaditaan yksilöllinen kuntoutussuunnitelma¹⁸, jossa määritellään lapselle suunnattavat tukitoimet ja lapsen kasvua, oppimista ja kehitystä edistävät tavoitteet. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan, miten ryhmässä ja kasvattajien toiminnassa huomioidaan lapsen tuen tarve. Suunnitelman toteuttamisessa on myös mukana erityislastentarhanopettaja. Tuettu varhaiskasvatus on osa päivähoidon palvelujärjestelmää. Mäntyharjulla lapsen tarvitsema tuki järjestetään pääsääntöisesti siinä hoitopaikassa, missä lapsi on.

Esiopetuksessa erityisen tuen tarpeessa olevalle lapselle laaditaan pedagoginen arvio, jonka perusteella tehdään yksilöllinen oppimissuunnitelma. Lapsen oppimissuunnitelman laatimiseen osallistuu vanhempien lisäksi moniammatillinen työryhmä.

3.9.3 Muut tukipalvelut

Lapsen tuen tarpeen mukaan varhaiskasvatukseen voi liittyä muita tukipalveluja, esimerkiksi erilaiset terapiat. Mäntyharjullaisilla lapsilla on mahdollista saada tarvitsemaansa terapiaa, kuten puhe-, fysio- tai toimintaterapiaa.

Erikoissairaanhoidon palveluja antaa Mikkelin keskussairaalan lasten neurologian poliklinikka, lasten psykiatrian poliklinikka ja Vaalijalan kuntayhtymän Etelä-Savon poliklinikka.

3.9.4 Eri kieli- ja kulttuuritaustaan kuuluvien lasten varhaiskasvatus

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatus järjestetään tavallisten varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä. Lapsen liittymistä ryhmään ja hänen sosiaalisia kontaktejaan tuetaan tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Lasta autetaan ja ohjataan suomen kielen oppimiseen ja käyttämiseen. Lapsen myönteinen minäkuva rakentuu siitä, että hänen kulttuuriinsa kuuluvia asioita arvostetaan.

Vanhempien kanssa käydään kasvatust keskustelu, jossa keskustellaan perheen kulttuurista, tavoista ja toiveista, sekä annetaan tietoa suomalaisen varhaiskasvatuksen käytänteistä. Vanhempien kanssa sovitaan myös uskonto-kasvatuksen periaatteista ja käytännöistä perheen vakaumusta kunnioittaen. Mikäli vanhempien suomen kielen taito ei riitä keskustelun käymiseen, pyydetään tulkki avuksi.

¹⁸ Jokaiselle erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tulee lakisääteisesti (Laki lasten päivähoidosta § 7a) laatia suunnitelma, joka tehdään yhdessä vanhempien ja asiantuntijoiden kanssa.

Mäntyharjun kunnassa on laadittu Kotouttamisohjelma keväällä 2011, jonka mukaisesti myös varhaiskasvatuksessa oleville perheille ja lapsille toteutetaan toimintaa.

Suomi toisena kielenä (S2) opetusta koskeva suunnitelma laaditaan Mäntyharjun kunnassa vuoden 2012 aikana.

3.10 Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja koulun toiminnallinen jatku- mo

*Ville (viikon poissaolon jälkeen):
"Nyt mä jään hoidossa muista jälkeen!"*

Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän toiminnallisen jatkumon. Varhaiskasvatuksen sisältöä, laatua ja kuntien varhaiskasvatussuunnitelmien laatimista ohjaavat valtakunnallisesti varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet ja vastaavasti esiopetuksen ja perusopetuksen sisältöä, laatua ja paikallisten esiopetussuunnitelmien laatimista ohjaa Opetushallituksen päättämät valtakunnalliset esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen opetussuunnitelma muodostavat yhdessä varhaiskasvatuksen kokonaisuuden.

Varhaiskasvatuksen toiminnalliset tavat; leikki, liikkuminen, taiteellinen kokeeminen ja ilmaiseminen sekä tutkiminen ovat myös esiopetuksessa keskeisiä toimintatapoja. Nämä samat toimintatavat jatkuvat omilla toteutustavoillaan ja painotuksillaan myös koulussa.

Varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot ovat oppiaineita laaja-alaisempia. Näin ollen varhaiskasvatuksessa ei ole oppiaineita. Esiopetuksessakaan ei ole varsinaisia oppiaineita vaan esiopetuksessa käsitellään keskeisiä sisältöalueita. Varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot ja esiopetuksen keskeiset sisältöalueet muodostavat yhtenevän jatkumon. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen matemaattinen orientaatio on selkeästi esiopetuksen matematiikan sisältöalueen taustalla.¹⁹

Mäntyharjulla on rakennettu varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen sekä toisaalta esiopetuksen ja koulun toimintojen yhteneväisyyttä, kokonaisvaltaisuutta ja

¹⁹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 27

jatkumoa, jotka toteutuvat eri varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yksiköissä muun muassa seuraavin toimenpitein:

- Keväisin, luokkajaon selvittyä, pidetään koulutulokkaiden ilta. Tällöin tuleva luokanopettaja käy kertomassa ensimmäisestä kouluvuodesta koulutulokkaille ja heidän vanhemmilleen. Vanhemmilla on samalla mahdollisuus tutustua lapsensa tulevien koulukavereiden vanhempiin, kysellä mieltä askarruttavia kysymyksiä tulevalta opettajalta tai esikouluopettajalta.
- Lapsen päivähoidosta kouluun siirtymävaiheen yhteistyömuotoja kehitetään jatkuvasti (joustava alku²⁰). Lukuvuonna 2011-2012 Kirkonkylän koululla toimii alkuluokka, jossa eskarilaiset toimivat jokapäiväisesti yhteistyössä 1- ja 2-luokkalaisten kanssa.
- Mäntyharjun Yhtenäiskoulun esikoululaiset ja 1-luokkalaiset työskentelevät Esikko-toiminnan puitteissa kahdesti viikossa. Molemmissa kouluissa toteutetaan tällöin pienryhmätoimintaa. Mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä jatketaan tulevaisuudessakin tiiviisti.
- Kirkonkylän koululla toimii tutustumismuotona Metsäkoulu. Metsäkoulussa tavataan noin kerran kuukaudessa ja sinne tulevat ne päivähoidon piirissä olevat lapset, jotka ovat menossa Kirkonkylän kouluun oppilaisiksi sekä koulun 1-2-luokkalaiset (yhdysluokka). Tällöin luokanopettaja tutustuu jo ennakolta tuleviin ensiluokkalaisiin, eikä koulutulokkaidenkaan tarvitse jännittää opettajaa.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman päivitys on tehty Mäntyharjulla vuonna 2011. Suunnitelma pohjautuu sekä kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan että perusopetussuunnitelmaan, joten se toimii ”räätälöitynä” linkkinä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välillä huomioon ottaen esikouluikäisen lapsen ainutlaatuisen innokkuuden oppimiseen, tutkimiseen ja leikkiin.

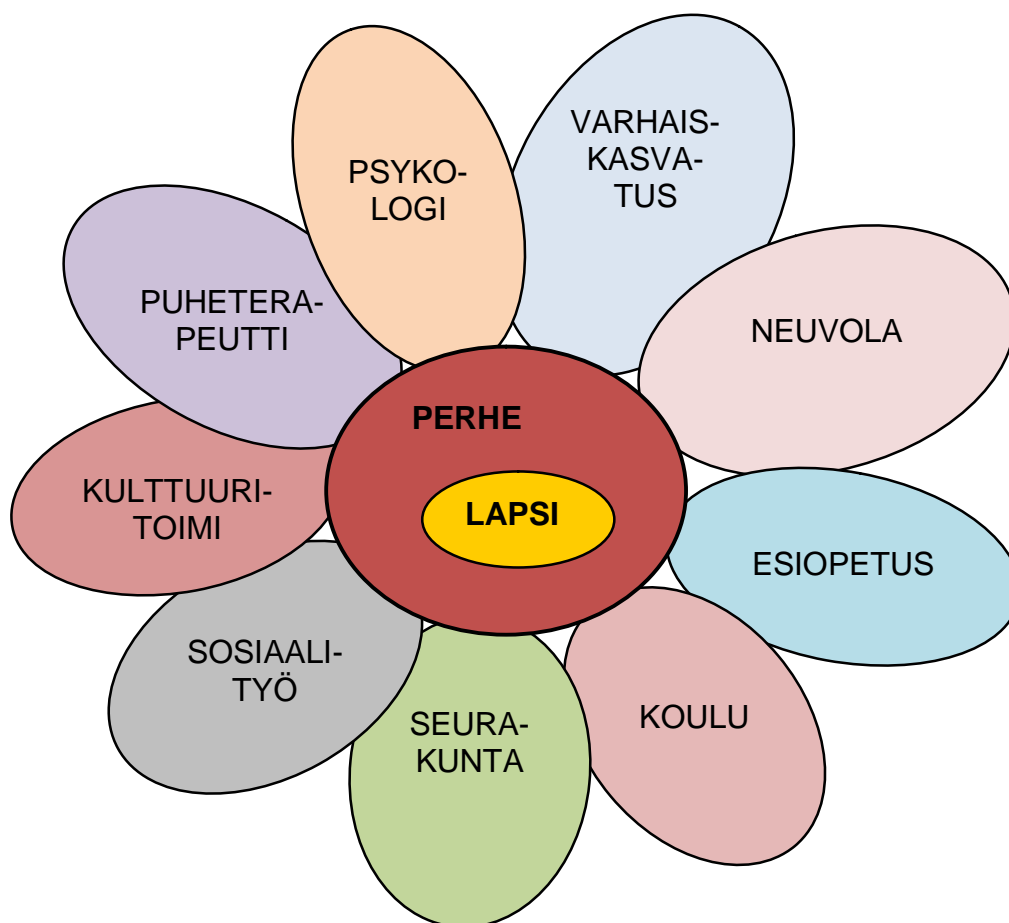
²⁰ Katso luku 2.3 Esiopetus.

4 VARHAISKASVATUKSEN MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

Varhaiskasvatuksen moniammatillisen yhteistyön tarkoituksena on huolehtia turvallisessa ja toisia kunnioittavassa ilmapiirissä lapsen tasapainoisesta kasvusta ja kehityksestä. Moniammatillisen yhteistyön keskeisenä tavoitteena on mahdollisimman varhainen tuen tarpeen havaitseminen.

Moniammatillista yhteistyötä tehdään laajan lasta ja perhettä palvelevan verkoston kanssa. Yhteistyö eri tahojen kanssa on säännöllistä ja se edellyttää lapsen huoltajien suostumusta. Yhteistyön ensisijaiset toteuttajat ovat varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapsen perhe.

Mäntyharjulla varhaiskasvatus tekee yhteistyötä muun muassa lastenneuvolan, muun perusterveydenhuollon (esimerkiksi puheterapeutti, psykologi, fysioterapeutti), opetustoimen, sosiaalitoimen (perhetyö ja sosiaalityö), yksityisen toimintaterapiapalvelun ja seurakunnan kanssa.

Kuva 3. Varhaiskasvatuksen moniammatillisen yhteistyön verkosto

Varhaiserityiskasvatus

Varhaiserityiskasvatuksesta vastaa kiertävä erityislastentarhanopettaja. Erilaiset pienryhmätoiminnot ovat osa varhaiskasvatuksen arkea, ja näissä ryhmissä erityistä tukea tarvitseva lapsi voi opetella tarvitsemiaan taitoja muiden samanikäisten lasten kanssa. Pienryhmätoimintaa ovat mm. KiLi ja Askeleittain -ryhmät, joihin osallistuvat kaikki päiväkodin lapset. KiLi -ryhmässä harjoitellaan kielellisiä ja liikunnallisia taitoja, Askeleittain -ryhmässä puolestaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja.

Puheterapiapalvelut

Kun lapsen puheen- tai kommunikaation kehitys ei etene toivotulla tavalla, hänellä on mahdollisuus päästä puheterapeutin tutkimuksiin, terapiaan tai seurantaan.

Psykologipalvelut

Kun lapsen kehityksessä ilmenee huolestuttavia muutoksia tai kehitys ei etene ikätason mukaisesti, vanhemmilla on mahdollisuus viedä lapsensa psykologin tutkimuksiin. Psykologi hoitaa tarvittaessa lapsen kehitystason arvioinnit. Vanhempien luvalla psykologi on yhteydessä hoitopaikkaan ja pyytää kirjoittamaan lapsesta havaintoja päivähoidon näkökulmasta. Psykologi voi vanhempien luvalla käydä havainnoimassa lasta myös hänen omassa päivähoitoryhmässään.

Lastenneuvola

Varhaiskasvatushenkilöstö voi vanhempien suostumuksella olla yhteydessä neuvolan henkilökuntaan lapsen kasvuun tai kehitykseen liittyvissä kysymyksissä. Näin voidaan yhdessä vanhempien kanssa seurata ja tukea lapsen kasvua ja kehitystä ja tarvittaessa ohjata perhettä hakeutumaan eri palveluihin. Myös uuden hoitosuhteen alussa päivähoito saa tarvittaessa vanhempien suostumuksella tietoa lapsesta neuvolan terveydenhoitajilta, jotka ovat tunteet lapsen ja perheen kauemmin. Neuvolan henkilöstö opastaa tarvittaessa vanhempia ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä terveyteen liittyvissä asioissa.

Vuonna 2009 voimaan tulleen uuden neuvolatoiminnan asetuksen²¹ mukaan alle kouluikäiselle tehdään laajoja terveystarkastuksia 18 kuukauden ja neljän vuoden iässä. Terveystarkastuksissa voidaan hyödyntää varhaiskasvatus- tai esiopetushenkilöstön ammatillista asiantuntemusta. Tällöin varhaiskasvatuksen henkilöstö laatii arvion lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta päivähoitossa. Tämä käytäntö edellyttää aina vanhempien suostumusta ja toimivia tiedonsiirtokäytäntöjä vanhempien ja varhaiskasvatuksen ja neuvolan henkilökunnan kesken.

---

²¹ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 380/2009.

Esiopetus ja koulu

Koulun kanssa tehtävällä yhteistyöllä kehitetään varhaiskasvatuksen ja opetuksen sisältöä siten, että lapselle varmistetaan kasvatuksellinen ja opetuksellinen jatkumo. Erityislastentarhanopettajan esikouluikäisille vanhempien luvalla tekemät kartoitukset antavat tietoa yksittäisen lapsen mahdollisista oppimisvaikeuksista ja auttavat ryhmien opettajia huomioimaan lasten yksilöllisiä tarpeita.

Sosiaalitoimen perhetyö

Perhetyöntekijän kanssa on sovitut lapsen etua palvelevat yhteistyökäytännöt. Päivähoidon henkilöstö ja perhetyöntekijä tapaavat tarvittaessa moniammatillisissa työryhmissä (Monivarpu ja Lapsi ja laatu-työryhmä).

Perheellä ja lapsella, jotka tarvitsevat sosiaalitoimen perhetyötä, määritellään oma sosiaalitoimen perhetyöntekijä. Perhetyöntekijä tekee yhteistyötä paitsi perheen, niin myös varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Varhaiskasvattaja osallistuu lapsen asioihin liittyviin palavereihin. Hän voi myös vanhempien suostumuksella kertoa lapsen hyvinvoinnista päivähoidossa sosiaalitoimen perhetyöntekijälle.

Sosiaalitoimen lastensuojelu

Päivähoito on monen muun viranomaisen kanssa velvollinen viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä.²²

Kun päivähoidossa olevalla lapsella on myös lastensuojelun asiakkuus, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla on huolehtia, että yhteistyössä vanhempien, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja mahdollisesti muiden yhteistyötahojen kanssa järjestetään säännöllisesti tapaamisia ja neuvotteluja. Näiden tapaamisten tarkoituksena on seurata lapsen kehityksen edistymistä ja laatia yhteisiä tavoitteita ja suunnitelmia varhaiskasvatuksessa toteutettavista lapsen ja perheen tukitoimista. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä vastaa myös lapselle laadittavasta asiakassuunnitelmasta, jonka laatimisessa voidaan tarvittaessa käyttää apuna lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa.²³

Kulttuuritoimi

Kulttuuritoimen kanssa tehtävä yhteistyö perustuu pääsääntöisesti lapsille suunnattujen kulttuuritapahtumien suunnitteluun ja järjestämiseen. Kirjasto tarjoaa palveluja päivähoidon henkilöstölle ja lapsille tarpeen mukaisesti. Myös kirjaston näyttelytilaa hyödynnetään lasten omien töiden taidenäyttelyille.

²² Päivähoidon lakiopas 2010, 9.

²³ Lastensuojelulaki 417/2007 (esimerkiksi 13b§, 25§, 30§, 31§)

Seurakunta

Seurakunnan päivä- ja perhekerhoissa käy perhepäivähoidossa ja kotona olevia lapsia. Päivähoidossa tapahtuva uskontokasvatus toteutetaan yhteistyössä seurakunnan työntekijöiden kanssa.

Moniammatilliset ja seudulliset yhteistyöryhmät

Mäntyharjulla toimii moniammatillinen työryhmä, **Monivarpu**, jonka jäsenenä myös varhaiskasvatus on. Työryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa. Moniammatillisen tietotaidon hyödyntäminen tukee varhaiskasvatushenkilöstön ammatti-identiteettiä ja takaa siten myös laadukkaampaa varhaiskasvatusta. Moniammatillisen työryhmän tapaamisten tarkoituksena on nostaa esiin ajankohtaisia lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen liittyviä asioita sekä saada tiedon- ja ajatustenvaihdon yhteydessä moniammatillista näkökulmaa arjen työhön.

Lapset ja laatu -työryhmä koostuu Mäntyharjun kunnan eri palvelualueiden edustajista (varhaiskasvatus, nuoriso- ja sosiaalitoimi, terveyskeskus) ja kolmannen sektorin (MLL, seurakunta) ja KASTE-hanke²⁴. Työryhmä kokoontuu noin kerran kuukaudessa tavoitteenaan järjestää erilaisia tapahtumia ja koulutustilaisuuksia vanhemmille ja henkilöstölle.

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (ISO) varhaiskasvatuksen kehittämistyöryhmä paneutuu varhaiskasvatuksen kehittämiseen seudullisesti erilaisten koulutusten ja seminaarien muodossa. Kehittämistyöryhmän jäsenet edustavat neljää eteläsavolaista seutukuntaa: Savonlinnan seutu, Mikkelin seutu, JJR:n alue (Joroinen, Juva, Rantasalmi) ja Pieksämäen seutu.

Kehittämistyöryhmän tehtävänä on:

- Verkottua, vaihtaa hyviä käytäntöjä, löytää keskinäistä vertaistukea ja vertaiskonsultaatiota
- Luoda käytännön varhaiskasvatuksen, koulutuksen, kehittämisen ja tutkimuksen yhteisiä asiantuntija- ja vaihtofoorumeita
- Ideoida kehittämistoimintaa ja vahvistaa VASUA alueellisesti
- Seurata varhaiskasvatuksen seudullisia hankkeita
- Toimia vaikuttajana lasten- ja perheiden -asialla seuduilla ja alueella
- Edistää kansallisten ohjelmien toteutumista ja innovaatioita.²⁵

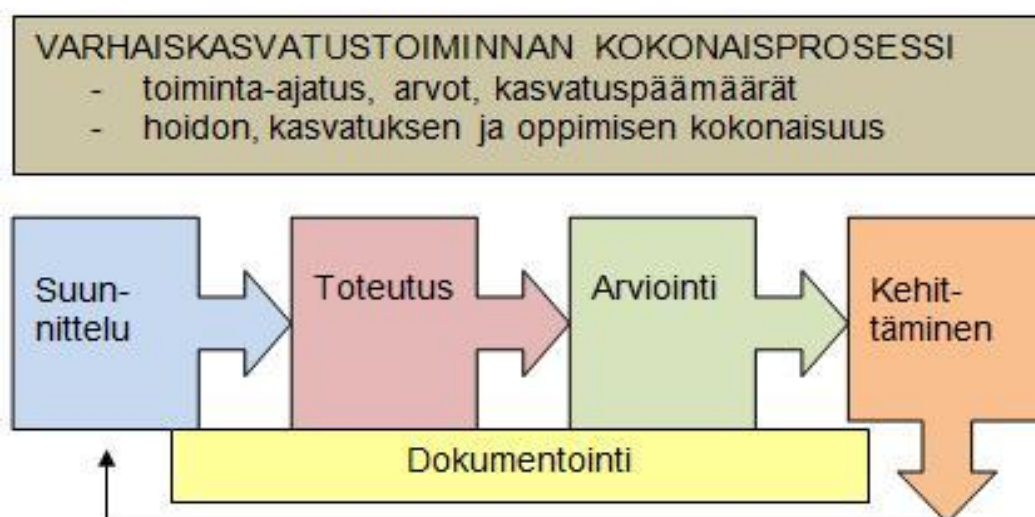
²⁴ KASTE –hanke on sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen kehittämisohjelma. Katso lisää www.stm.fi/kaste.

²⁵ http://www.isonetti.net/varhaiskasvatus/varhaiskasvatus_kehittamistyo.html

5 VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITTELU, ARVIOINTI, KEHITTÄMINEN JA DOKUMENTOINTI

Varhaiskasvatustoiminnassa tärkeitä elementtejä ovat monipuolinen suunnittelu, toiminnan toteutus ja sen arviointi. Arvioinnin pohjalta kehitetään toimintaa. Dokumentointi kuuluu kaikkiin varhaiskasvatustoiminnan vaiheisiin keskeisenä osana.

Varhaiskasvatustoiminta tapahtuu yhteistyössä henkilöstön, vanhempien ja lasten kanssa. Lähtökohtana toiminnalle ovat varhaiskasvatuksen arvot, kasvatuspäämäärät ja toiminta-ajatus. Hyvä suunnitelma, motivoitunut henkilöstö ja jatkuva työn arviointi ja kehittäminen sekä kirjaaminen (kuva 4) takaavat laadukkaan päivähoiton ja varhaiskasvatuksen Mäntyharjussa.

Kuva 4. Varhaiskasvatustoiminnan kokonaisuus (Alila 2011)

Mäntyharjulainen varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu tapahtuu monitasoisesti, jossa kuntavasu sekä lapsi- ja ryhmäkohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat muodostavat prosessimaisen kokonaisuuden. Varhaiskasvatuksen suunnitelmatasojen kokonaisuutta on kuvattu liitteessä 3.

Suunnittelu

Lapset viihtyvät ja oppivat parhaiten ilmapiirissä, jossa heidät hyväksytään ja heitä kuunnellaan aidosti, heitä rohkaistaan uusiin taitoihin ja heidän vahvuuksia tuetaan. Tästä syystä kasvattajien lähtökohtaisena suunnitteluun liittyvänä tehtävänä on huomioida jokainen lapsi yksilönä ja ohjata heitä heidän omien tarpeidensa ja kehitystasonsa mukaisesti.

Henkilöstön tehtävänä on havainnoinnin ja vanhemmilta saadun tiedon kautta selvittää lasten yksilölliset tarpeet, kiinnostuksen kohteet ja kehitystaso ja ot-

taa ne huomioon toiminnan suunnittelussa. Vanhempien kanssa laadittu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on perustana lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen seurannalle ja siten koko lapsiryhmän toiminnan suunnittelulle. Lapsiryhmässä yhteistoiminnan seuraaminen ja lasten ryhmäytymisvaiheiden havainnointi vaikuttavat toiminnan suunnitteluun ja asettavat sille erilaisia vaatimuksia.

Ryhmäkohtainen toimintasuunnitelma tehdään yksittäisten lasten ikä- ja kehitystaso ja tarpeet huomioonottaen. Suunnitteluvaiheessa henkilöstö asettaa tavoitteet vasupohjaisesti kasvattajien toiminnalle, varhaiskasvatusympäristön muokkaamiselle sekä miettii toiminnan sisältöä ja menetelmiä. Henkilöstön vahvuudet ja erityisosaaminen otetaan huomioon osana toiminnan suunnittelua.

Toteutus

***Neljävuotias lita sanoi hoitajan kissalle:
"Oijoi, kylläpä sä olet kissa pullistunu."***

Toteutusvaihe perustuu hyvään ja monipuoliseen suunnitteluun. Varhaiskasvatustoiminnan toteutuksessa käytetään pienryhmätyöskentelyä tarkoituksenmukaisesti. Henkilöstö havainnoi lapsiryhmää ja soveltaa suunnitelmaa tekemällä toiminnan toteutuksessa valintoja ja ratkaisuja, jotka palvelevat lapsia ja tukevat heidän kehitystään sekä tuen tarpeitaan.

Varhaiskasvatuksessa korostuu kokonaisvaltainen hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta koostuva toiminta, jolloin lapsen hyvinvoinnin, oppimisen ja kehittymisen edistäminen tapahtuu niin perushoitotilanteissa, lapselle ominaisissa tavoissa toimia (kuten leikki ja liikkuminen) ja ohjatuilla toimintatuokioilla.

Arviointi

Laadun arviointi on jatkuva prosessi, jonka tavoitteena on kehittää kaikkia varhaiskasvatuspalveluja. Laadunhallinnassa tärkeitä elementtejä ovat asiakaslähtöisyys, henkilöstön ammatillinen osaaminen ja hyvin toimiva yhteistyö. Arvioinnin tavoitteena on kehittää toimintaa monipuolisesti ja säännöllisesti. Arvioinnin avulla määritetään, miten asetetut tavoitteet on saavutettu, sekä tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita.²⁶

Arviointiin ja kehittämiseen osallistuu useita tahoja, jotta saadaan monipuolinen kuva varhaiskasvatuksen laadusta. Mäntyharjulaiset varhaiskasvatuspalveluja käyttävät vanhemmat arvioivat saamaansa palvelua ja toiminnan laatua vuosittain sähköisellä kyselyllä. Esiopetusikäiset lapset arvioivat toimintaa ja ympäristöä esiopetusvuoden keväällä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön suorittaman arvioinnin tulee olla jatkuvaa ja tavoitteellista kasvatuskäytäntöjen tarkastelua. Henkilöstön toiminnan arviointi jakaantuu työyhteisön ja kasvattajan oman työn arviointiin esimerkiksi erilai-

²⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 45

sisä kasvatus- ja kehityskeskusteluissa. Toiminnan toteutumista arvioidaan vuosittaisten toimintakertomusten muodossa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on myös arvioida lasten kasvua ja kehitystä eri tavoin. Arviointimenetelmänä on muun muassa havainnointi. Lasten havainnointi on toiminnan arvioinnissa merkittävä työmenetelmä. Myös keskustelut lasten kanssa ja heiltä saatava tieto edesauttavat lapsilähtöisempään toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Arvioinnin tehtävänä on myös kannustaa lasta myönteisellä tavalla omien tavoitteiden asettamiseen ja itseenäiseen työskentelyyn.

Päiväkodissa suunnittelua ja arviointia tehdään ryhmäkohtaisesti tiimipalaverissa. Talon yhteisissä palaverissa keskitytään yleisten linjausten ja ajan-kohtaisten asioiden käsittelyyn. Perhepäivähoitajilla on noin kuukausittain päivähoitajien koolle kutsumat työkokoukset. Kokoukset toimivat koulutuksena, tiedotustilaisuuksina ja keskustelu- ja vertaistukiryhmänä.

Kehittäminen

Kehittäminen on toiminnan laadun kehittymisen kannalta erittäin tärkeää ja perustuu aina arvioinnin kautta saatuun tietoon. Arvioinnin tarkoituksena on saadun tiedon ja palautteen pohjalta edesauttaa päivittäisten varhaiskasvatustoimintojen ja kasvatus- ja yhteistyökäytäntöjen kehittämistä. Näin arviointi ja kehittäminen kietoutuvat yhteen. Työyhteisöissä kehittäminen tapahtuu muun muassa erilaisten ammatillisten kasvatuskeskustelujen (pedagogiset iltapäivät) ja kehittämisprojektien kautta.

Kunkin työntekijän henkilökohtaisen ammatillisen kasvun tukemiseksi on tärkeää, että työntekijöillä on mahdollisuus muun muassa osallistua koulutuksiin ja seurata uutta tutkimustietoa sekä tutustua ammattikirjallisuuteen. Myös moniammatillisen asiantuntijuuden ja konsultaatioiden sisällyttäminen työhön tukevat arjen työskentelyn kehittämistä.

Päiväkodissa suunnittelua ja arviointia tehdään ryhmäkohtaisesti tiimipalaverissa. Talon yhteisissä palaverissa keskitytään yleisten linjausten ja ajan-kohtaisten asioiden käsittelyyn.

Perhepäivähoitajilla on noin kuukausittain päivähoitajien koolle kutsumat työkokoukset. Kokoukset toimivat koulutuksena, tiedotustilaisuutena ja keskustelu- ja vertaistukiryhmänä.

Dokumentointi

Varhaiskasvatustoiminnan kirjaaminen (dokumentointi) kuuluu kaikkiin kasvatustajien työtoiminnan vaiheisiin. Kasvattajat kirjaavat eri tavoin ja mahdollisimman monipuolisesti havaintojaan, suunnitteluaan, toiminnan toteutusta sekä

toiminnan arviointia ja kehittämistyötä. Myös sähköisiä kirjausmenetelmiä käytetään ja niiden osaamista kehitetään.

Dokumentointi tapahtuu ja sitä hyödynnetään niin lapsikohtaisesti (lapsen vasa) kuin lapsiryhmänkin tasolla (lapsiryhmän toimintasuunnitelma). Lapsikohtaiset kirjaukset ovat aina myös vanhempien nähtävissä. Lisäksi dokumentointia tehdään työtiimi- ja työyhteisötasolla.

KIRJALLISUUTTA

Painetut julkaisut

Alila, K. & Parrila, S. 2011 (toim). Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Ediva.Uniprint Oulu 2011.

Asetus lasten päivähoidosta 239/1973.

Hujala, E. & Turja, L. 2011 (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS -Kustannus. Bookwell Oy. Juva.

Laki lasten päivähoidosta 36/1973.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Kaskela, K. & Kronqvist, E-L. 2008. Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Stakes. Gummerus kirjapaino Oy.

Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. 2011 (toim). Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Unigrafia Oy – Yliopistopaino. Helsinki.

Päivähoidon lakiopas 2010. UNIPress.

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 380/2009.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2003 ja 2005. Stakes-oppaita 56. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.

Internetissä julkaistua materiaalia

Mäntyharjun kunnan esiopetussuunnitelma 2011. <http://mantyharju.fi/palvelut/175-esiopetus>.

Päiväkoti-ikäisten lasten kiusaaminen. MLL:n Internet -julkaisu. <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaaminen/varhaiskasvatus/>

THL:n Internet –sivut. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi.

Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset. STM julkaisu 2005:17. http://www.nuorisuomi.fi/varhaiskasvatuksen_liikunnan_suosituksset.

LIITTEET

LIITE 1

MÄNTYHARJUN KUNNAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA – PROSESSI

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMATYÖRYHMÄT

2004–2006:

- ♥ Marja Heikkinen, kiertävä erityislastentarhanopettaja
- ♥ Irma Saarinen, lastenneuvolan terveydenhoitaja
- ♥ Tiina Pöllänen, kunnan perhetyöntekijä
- ♥ Heli Hynninen, päivähoidon johtaja
- ♥ Arja Kousa, lastentarhanopettaja
- ♥ Minna Mokka-Halinen, lastentarhanopettaja
- ♥ Sinikka Relander, lastentarhanopettaja
- ♥ Sanni Ilvonen, sosiaalikasvattaja
- ♥ Irja Siitarinen, lastenhoitaja
- ♥ Hilikka Savolainen, perhepäivähoitaja

2010–2012:

- ♥ Nina Vilen, perhepäivähoitaja
- ♥ Kirsi Häkkänen, lastenhoitaja
- ♥ Sinikka Relander, lastentarhanopettaja
- ♥ Irja Siitarinen, lastenhoitaja
- ♥ Ulla Paasonen, lastentarhanopettaja (esiopetus)
- ♥ Minna Mokka-Halinen, vastaava lastentarhanopettaja, päivähoidon ohjaaja
- ♥ Arja Kousa, kiertävä erityislastentarhanopettaja
- ♥ Sirpaleena Toikka, varhaiskasvatuksen johtaja

- ♥ Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelmatyöhön on konsulttina ja henkilöstön kouluttajana osallistunut KM, kehitysjohtaja Kirsi Alila, Ediva Oy:stä.

MÄNTYHARJUN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAKOKONAISUUS JA TOTEUTUMISEN TASOT

